

**УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И
СВЕТОВНО СТОПАНСТВО**

**КАТЕДРА
„МЕДИИ И ОБЩЕСТВЕНИ КОМУНИКАЦИИ“**

Район „Студентски“, ул. „8-ми декември“ № 19, 1700 София
unwemedia.com • media@unwe.bg • +35928195370

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд на тема:

СПЕЦИФИКА И ДИНАМИКА НА СПОРТНАТА ТЕЛЕВИЗИОННА ЖУРНАЛИСТИКА

(ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ФУТБОЛНИЯ КОМЕНТАР)

Изготвил:

Георги Ивайлов Георгиев

Дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен „доктор“

Професионално направление 3.5 Обществени комуникации и информационни науки

Докторска програма по „Журналистика“

Научен ръководител:

Доц. д-р Стела Ангова

София, 2022

Съдържание на автореферата

I.	Структура и съдържание на дисертационния труд	4
II.	Характеристика на дисертационния труд.....	6
	1. Актуалност и значимост на темата.....	6
	2. Обект и предмет на изследването.....	7
	3. Цел и задачи на дисертационния труд.....	7
	4. Основна теза на автора.....	8
	5. Методология, характеристика и ограничение на изследването.....	9
III.	Резюме на дисертационния труд.....	10
	1. Първа глава. Спортната журналистика в контекста на телевизията.....	10
	2. Втора глава. Телевизионно коментарно студио на спортна тематика. Разлика между телевизионен и радиокоментар.....	17
	3. Трета глава. Модерните виждания на телевизионните футболни коментатори. Тенденции и приложими модели в практиката.....	25
	4. Четвърта глава. Нагласи и предпочитания на телевизионната футболна.....	35
	аудитория в България	
IV.	Резултати и изводи от изследването.....	42
V.	Приноси в дисертационния труд.....	49
VI.	Публикации по темата на дисертационния труд.....	50

Дисертационният труд е в обем от 258 страници, включващи 228 страници основен текст и 30 страници приложения. Основният текст се състои от увод, четири глави, заключение, приноси, използвана литература и източници, а приложенията са 3 на брой. Общият брой на посочените литература и източници е 78 - 23 на български и 55 на английски език. Част от основния текст са 6 авторски таблици, 33 графики и 2 инфографики, визуализиращи различните резултати от изследването.

Дисертационният труд бе обсъден в катедра „Медии и обществени комуникации“ на заседание на 24.02.2022 г. и бе взето решение за откриване на публична защита.

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на 30.05.2022 г. в 14:00 ч. в УНСС. Материалите по защитата са на разположение на интересувашите се в сектор „Научни съвети и конкурси“ на УНСС, София.

I. Структура и съдържание на дисертационния труд

Увод

Първа глава. Спортната журналистика в контекста на телевизията

- 1.1 Началото на спортната журналистика
- 1.2 Дефиниция на спортен коментар
- 1.3 Началото на телевизионния спортен коментар във Великобритания и Германия
 - 1.3.1 Развитие на футболния коментар във Великобритания и Германия след края на Втората световна война
 - 1.3.2 Модерните коментатори и техните виждания
 - 1.3.3 Когато коментарът на един двубой излезе извън контрол
- 1.4 Началото на спортния коментар в България
- 1.5 Форми на реализация на телевизионния коментар
- 1.6 Професионалната роля на телевизионния спортен коментатор
- 1.7 Използване и проверка на информационните източници
- 1.8 Предизвикателствата пред телевизионните коментатори
- 1.9 Най-често допусканите грешки от телевизионните коментатори
- 1.10 Професионални изисквания към телевизионните коментатори
- 1.11 Изводи от първа глава

Втора глава. Телевизионно коментарно студио на спортна тематика. Разлика между телевизионен и радиокоментар

- 2.1 Специфики на организирането на коментарно студио
- 2.2 Профил на гостите във футболните телевизионни студиа
- 2.3 Телевизионният коментар – естественият наследник на радиокоментара
- 2.4 Сравнителен анализ между телевизионния и радио спортен коментар
- 2.5 Ролята на коментаторите върху възприятието на аудиторията
- 2.6 Промяната в телевизионния спортен коментар
- 2.7 Добрият спортен журналист – от доморасъл запаленко, до професионален комуникатор
- 2.8 Мястото на спортния коментар в репрезентацията на спортно медийно събитие
- 2.9 Особенности на футболния коментар
- 2.10 Трудните за произнасяне имена и фамилии на футболисти
- 2.11 Двете основни разбираня за коментара на един футболен мач
- 2.12 Досадните клишета – врагът на всеки коментатор
- 2.13 Изводи от втора глава

Трета глава. Модерните виждания на телевизионните футболни коментатори. Тенденции и приложими модели в практиката.

- 3.1 Какво трябва да притежава един коментатор според коментаторите?
- 3.2 Да оставиш собствените си пристрастия на заден план
- 3.3 Елементите, с които може да се сблъска един коментатор

- 3.4 Четирите модула на коментатора Борислав Борисов
- 3.5 Да изградиш собствен стил на коментар
- 3.6 Да бъдеш сам или заедно с колега на коментаторския пулт
- 3.7 Модел на коментар с участието на трима души
- 3.8 Модел на коментар с участието на двама анализатори
- 3.9 Най-коварните минути за коментаторите
- 3.10 Подготовката за един двубой – ежедневно задължение за всеки коментатор
- 3.11 Какво е „интро“ и помага ли на коментаторите?
- 3.12 Трудно постижимият баланс в коментара на един футболен мач
- 3.13 Разликата между това да коментираш един двубой от мястото на събитието и от кабината на хиляди километра разстояние
- 3.14 Невидимият за зрителите помощник на коментаторите – „Гайд“
- 3.15 Количествени и качествени статистически показатели във футбола
- 3.16 Мястото на статистиката в коментара на един футболен мач
- 3.17 Как един коментатор да се самоусъвършенства?
- 3.18 Отличаващи се стилове на коментар в българския телевизионен ефир
- 3.19 Позициониране на футболните първенства и турнири в българския телевизионен ефир
- 3.20 Изводи от трета глава

Четвърта глава. Нагласи и предпочитания на телевизионната футболна аудитория в България

- 4.1 Базисна информация за проведеното анонимно анкетно проучване
- 4.2 Анализ на резултатите от анкетното проучване
 - 4.2.1 Профил на анкетираните
 - 4.2.2 Предпочитания и интереси на телевизионната футболна аудитория към различните първенства и турнири
 - 4.2.3 Профил на футболния коментатор според аудиторията
 - 4.2.4 Очаквания и интерес на аудиторията към студийната програма
- 4.3 Изводи от анкетното проучване
 - 4.3.1 Най-предпочитаните футболни първенства
 - 4.3.2 Добавената стойност при коментар на един футболен двубой
 - 4.3.3 Интерес на аудиторията към коментарните студиа около мачовете
- 4.4 Корелационен анализ
 - 4.4.1 Изводи от направения корелационен анализ

Заклучение

Приноси

Приложения

Библиография

II. Характеристика на дисертационния труд

1. Актуалност и значимост на темата

Бързите темпове на развитие на медийния спортен пазар и в частност на телевизионния ефир допринасят за актуалността на темата. Разнообразната продукция гарантира огромен обем от работа за коментатори, водещи и всички останали специалисти, ангажирани в отразяването на тези събития. Необходимо е да отбележим, че това се случва в една много динамична среда. Конкретната тема не е широко изследвана в България, което осигурява поле за развитието на сериозен анализ и също прави труда актуален. Към днешна дата има различни модели на коментар на един футболен двубой. Той може да бъде отразяван на живо в ефир от един, двама, а дори и трима специалисти. Това показва, че телевизионният коментар е способен да предостави възможност за изява на още повече хора.

Към актуалността на темата можем да добавим и факта, че през лятото на миналата година се получи още едно разместване на футболните шампионати в българския телевизионен ефир. В момента те са концентрирани в три основни медийни групи, като Българската национална телевизия не е сред тях. Обществената медия продължава да отстъпва в борбата за присъствие на пазара, който към днешна дата е изцяло доминиран от частните канали. А футболните турнири не спират. В края на 2022 г. ще се проведе и най-големият футболен форум на планетата – Световното първенство. За първи път в историята то ще се състои не през лятото, а в периода между 21 ноември и 18 декември. И отново за първи път в историята, мачовете от надпреварата ще се излъчват по каналите на две телевизии у нас – БНТ и „Нова Броудкастинг Груп“.

Този огромен брой футболни двубои дава предпоставка за анализ на развитието и на проблемите пред телевизионния коментар днес. Задачата на гласовете от екрана е трудна, защото многото срещи създават сериозна конкурентна среда, в която изграждането на собствен отличителен стил се превръща в сложен и деликатен процес. От тук идва и друг въпрос: Успяват ли коментаторите да се превърнат в разпознаваеми лица за аудиторията и има ли специална рецепта, която да им помогне в постигането на това конкретно желание от тяхна страна?

2. Обект и предмет на изследването

Обект на изследване в дисертационния труд е спецификата при работата на съвременните спортни журналисти в динамична среда.

Предмет на изследване е изграждането на теоретични и практически модели за реализирането на футболен коментар с висок коефициент на добавена стойност.

3. Цел и задачи на дисертационния труд

Основната цел на дисертационния труд е да бъдат открити проблемите, с които се сблъскват телевизионните футболни коментатори днес. Да изведем и развием работещи модели за спортен коментар, които да бъдат приложими в отразяването на дадено събитие със състезателен характер. Да се обърне сериозно внимание и върху ролята на коментарните студиа при отразяването на един футболен двубой. Друга цел на дисертацията е да бъде направен подробен анализ на това как са позиционирани отделните първенства и турнири в българския телевизионен ефир.

За постигането на съответните цели е необходимо **да бъдат изпълнени и следните задачи:**

- Да се направи исторически обзор и анализ на най-значимите моменти в еволюцията на футболния коментар.
- Да се разграничат стиловете на коментар при радиото и телевизията.
- Да разберем какви са вижданията на някои от съвременните телевизионни коментатори у нас и в чужбина относно футболния телевизионен коментар.
- Да бъдат открити и анализирани желанията на телевизионната футболна аудитория по отношение на коментара.
- Да се разработят теоретични и практически модели за осъществяването на балансиран телевизионен футболен коментар.
- Да се открият възможните разлики в стиловете при телевизионните коментатори и тяхното формиране.
- Да открием как са позиционирани отделните футболни първенства и турнири в българския телевизионен ефир.

4. Основна теза на автора

Дисертационният труд е построен върху тезата, че съществуват няколко различни работещи модела на коментар на един футболен двубой, зависими от профила и броя на хората, ангажирани в неговото пряко отразяване, като приоритет трябва да бъде неговото съдържание. Точно подбраните похвати и елементи в него са способни да превърнат и най-скучния мач в по-приятен за зрителите пред екрана. Процентното разпределение отредено на тези елементи във времево отношение, формира и стила на един коментатор.

Спрямо броя на участниците, считаме, че са налични следните модели:

- Модел с един коментатор
- Модел с двама коментатори
- Модел с двама коментатори и репортер от мястото на събитието

В зависимост от експертизата на коментаторите, открояваме следните модели:

- Модел с участието на спортен журналист
- Модел с участието на двама спортни журналисти
- Модел с участието на спортен журналисти и гост-анализатор
- Модел с участието на спортен журналист, гост-анализатор и репортер от мястото на събитието
- Модел с участието единствено на гост-анализатор
- Модел с участието на двама гост-анализатори

Още тук можем да разкрием, че най-използваният такъв модел у нас е коментара на един футболен сблъсък да се осъществява от един специалист, който е спортен журналист. Това прави неговата задача много сложна и комплексна. Той е длъжен да разполага с широк арсенал от различни познания и умения. Съществуват и други модели, наложени в българския ефир и някои чуждестранни телевизии. Един от тях включва и трети специалист при коментара на даден футболен сблъсък, като хипотезата ни тук е, че това създава предпоставки за генерирането на по-голяма добавена стойност в прякото отразяване на едно събитие.

Като цяло спортната журналистика днес е една специфична и динамична професионална сфера, която непрекъснато търпи развитие. Това произхожда от многокомпонентната същност на спортните събития, предоставящи широко поле за изява. Основно такава е отразяването им, в което са замесени огромен брой хора. Главна роля за успешното реализиране на един готов спортен телевизионен продукт имат именно коментаторите, пред които днес стоят сериозни предизвикателства и проблеми. Те носят отговорността едно спортно събитие да достигне до зрителя по максимално професионален и същевременно увлекателен начин. Изследванията в дисертационния труд са пряко насочени към работата на футболните коментатори, на които се пада задачата да отразяват най-популярния спорт в световен мащаб.

5. Методология, характеристика и ограничение на изследването

Дисертационният труд е базиран на следната **методология**:

- Литературен исторически обзор.
- Мониторинг на телевизионния медиен пазар.
- Стандартизирани интервюта със специалисти в областта на телевизионния футболен коментар.
- Анкетно проучване насочено към телевизионната футболна аудитория, която да сподели своите виждания по конкретни въпроси и теми. Отговорите от допитването и резултатите от него ще бъдат подложени на задълбочен анализ.

В този труд ще проследим развитието на футболния коментар в две конкретни точки на Европа – Великобритания и Германия. **Международното историческо изследване в литературния обзор е ограничено до географските ширини на тези две части на Стария континент.** Ще проследим развитието на футболния коментар там и ще забележим някои интересни разлики. Те се оформят още в самото начало, тъй като отговорните лица за осъществяването на коментара имат коренно различна концепция за неговото съдържание. Разполагат и с различна цел. От тук идва и формирането на контрастиращи стилове на коментар. Това е причината да изберем точно Великобритания и Германия, като една от отправните точки в историческата справка.

III. Резюме на дисертационния труд

1. Първа глава. Спортната журналистика в контекста на телевизията

В първа глава на дисертационния труд се връщаме назад във времето, за да проследим някои от ключовите моменти в развитието на спортната журналистика и в частност на спортния коментар. Вниманието ни е концентрирано върху еволюцията на коментара във Великобритания и Германия. Спортната журналистика продължава да бъде една динамично развиваща се сфера. За разлика от миналото, днес феновете разполагат с огромен брой източници и пътища, по които да достигат до вълнуващата ги информация. До голяма степен това се дължи на невероятната дигитализация, случваща се в последното десетилетие. Социалните мрежи още повече допринасят за това. Днес в света на „Instagram“, не актьори, компании, политици или други публични личности разполагат с най-много последователи, а спортисти. Една от звездите на световния футбол – Кристиано Роналдо има зад гърба си над 400 милионна аудитория, която му отрежда първо място по брой последователи. Всяка негова публикация му носи приход от над 1,7 млн. британски лири (James Cohen, dailymail.co.uk, дата: 8-и февруари 2022 г.). Онлайн влиянието на португалеца не спира да расте. Изчислено е, че в последните 5 месеца аудиторията му се увеличава с над 163 млн. На трето място в тази класация е друг футболист – Лионел Меси с над 306 млн. потребители, следващи го в „Instagram“.

„Отразяването на тази индустрия, в която протичат сложни и често противоречиви процеси, наложи нови стандарти на спортния журналист“, пише Ефрем Ефремов (2020, с.10) в своята книга „Спортът в медийния свят“ и допълва, че от спортния журналист днес „вече не се изисква само да познава състезателите и да се изказва компетентно за правилата на играта или за тактиката на отбора. За да е успешен, той трябва да мине на друго образователно и професионално ниво.“ Това важи с пълна сила и за всеки един спортен коментатор, водещ, редактор, продуцент и т.н. За всички, които се занимават под една или друга форма със спорт. Те трябва да са подготвени и да се потопят изцяло в огромния информационен поток, който не спира да предоставя новини, изказвания, мнения, анализи, експертни оценки, динамични процеси, модерни тенденции, тактически иновации. За да бъде на нужното високо ниво, един спортен журналист не може да се изолира от новинарската мрежа, защото рискува да изостане в подготовката си. Джош Макхъг също

определя новите медии, като задължителен алтернативен източник на информация. Според него, именно те са направили така, че днес хората да заобикалят „пазача на съдържанието“ от старите медии, което им позволява да конструират своя интерпретация на събитията за спортистите и цялостната организация на спорта (Дж. Макхъг, „Бъдещето на спорта“). Най-големите спортисти са на „един клик разстояние“. Всички те са в социалните мрежи и това винаги може да донесе допълнителна информация за всеки, който следи отблизо тяхното ежедневие.

Един от най-доказаните футболни коментатори у нас, Борислав Борисов, споделя: „Ние трябва да знаем какво се случва на терена поне толкова добре, колкото треньорите, за да можем да го предадем на хората“ (в интервю пред автора, вж. Приложение №1). Коментаторите трябва да са до такава степен подготвени за това, което предстои, че в хода на мача и в зависимост от неговото развитие, понякога смело да прогнозират какви могат да бъдат следващите ходове на специалистите край тъч линията. На треньорите, които отдават цялото си време, за да се подготвят максимално добре за всеки един двубой, който предстои. Всичко това демонстрира, че предизвикателствата пред спортните журналисти са сериозни. Ясна е тяхната основна задача – да бъдат от полза на зрителите пред екрана. Но това само по себе си изисква огромни усилия от страна на всеки, който се осмелява да се покаже публично, да заложи своето име, да изкаже своето мнение и да го аргументира достатъчно добре, независимо дали се намира зад коментаторския пулт, в телевизионното студио или в социалните мрежи.

Ефрем Ефремов (2020, с.10) добавя, че на един спортен журналист днес са му необходими сериозни познания в най-различни области, като право, история, финанси и социология. Те са му нужни, за да може да обяснява най-различни процеси и правила, като т.нар. „финансов феърплей“ във футбола. Дори споделя, че един спортен журналист се нуждае и от „познания по медицина, за да може да вникне в многобройните допинг скандали. Ако ги няма – става жертва на приказките на различни (поякога недобросъвестни) спортни доктори“. Това също демонстрира колко много и най-разнородни познания от огромен брой области трябва да има един спортен журналист, за да бъде максимално подготвен. Длъжен е да разполага с огромна обща култура и страхотни

знания. Не само в спорта, който приоритетно отразява, но и по други теми, за да може да добави още стойност към своя коментар.

В телевизионната журналистика работата е съпътствана и от огромно напрежение. Когато практикуваш професията в информационен спортен сайт или вестник, в повечето случаи можеш да обмислиш всяка своя идея. Имаш възможност да премислиш и редактираш създаденото от теб съдържание преди то реално да достигне до читателите. Докато в телевизионното пряко отразяване на събития, шансът евентуално допусната грешка да достигне до аудиторията е 100-процентов. Това се отразява върху подготвителния процес при коментаторите. Необходимо е той да бъде задълбочен и максимално прецизен.

Важно е да бъде уточнено и още нещо – спортът не може без медиите, но и медиите не могат без спорта. Още в края на 20-и век най-вече благодарение на Лоуренс Венер (1998) се появява и терминът „медиаспорт“. Неговият основен извод е, че в нашата епоха медии без спорт са антоними. Те просто имат нужда един от друг и се движат, като скачени съдове. Спортът и компаниите за екипировка винаги търсят своите герои, а те се изграждат и благодарение на медиите.

Началото на спортната журналистика

Ако погледнем назад към миналото трябва да се върнем до далечната 1727 г., за да открием първите знаци за начало на спортната журналистика. Известно е, че именно това е годината, в която излиза от печат изданието „The Racing Calendar“, което се смята за родоначалник на спортната журналистика (Ефремов, 2020). То е предлагало резултати и информация за конните състезания в Англия. Надбягванията са били полето за изява на първите спортни журналисти и отвъд Океана. В Съединените американски щати, почти 100 години по-късно, се появяват първите специализирани спортни списания. За първия вестник със самостоятелен спортен отдел се определя американското издание „The New York World“ на Джоузеф Пулицър. Това се случва през 1883 г. (Ефремов, 1999).

През годините спортната журналистика постепенно успява да се наложи и да намери своето място в печата. „До средата на 20-ти век, в редиците на професията се включват такива пера, като Едгар Уолас (станал първият професионален репортер във

Великобритания), Норман Мейлър (който е коментирал боксови мачове), че и Ърнест Хемингуей, който е смятал „че има три вида спорт – рали, корида и алпинизъм“ и с удоволствие е пишел за тях“ (Ефремов, 2020, с. 96).

През 20-ти век вратите на спортната журналистика макар и постепенно се отварят и за представителите на нежния пол, които искат да се занимават с тази професия. Интернет сайтът www.beonair.com твърди, че първата жена спортен-репортер е съпругата на Хари Джонсън, който е спортен говорител за „Central States Broadcasting“ в Омаха, Небраска („Women are breaking the glass ceiling of sports media“). Тя официално помагала на мъжа си, като се включвала в негови предавания, а това напълно логично било нечувано през 1937 г. Като цяло по-късното интегриране на нежния пол в професията и в Съединените американски щати се дължи на т.нар. „Правило за брака“. То се приема през 1932 г. от БиБиСи и още няколко други работодатели и гласи, че една жена е длъжна да се откаже от работата си в дадена институция щом се омъжи. Останалите жени, които се смятат за първите представители на нежния пол в областта на спортната журналистика са Джейн Частейн, Дона Ди Верона и Джини Морис. Частейн дори е определяна, като „първата жена, която коментира футболен мач и първата, която работи за голяма телевизионна компания (CBS)“ (Ефремов, 2020, с. 97). В лицето на Кладуия Нойман имаме и пример за успешен футболен коментатор в Германия по ZDF. През годините тя изгражда сериозно име в областта на спортната журналистика, като в един момент от кариерата си впечатлява и настоящия мениджър на английския „Ливърпул“ Юрген Клоп. В Саудитска Арабия също разполагаме с пример за жени спортни журналисти, като първата представителка в тази професия от страна на нежния пол там е Хана Алуни (Ефремов, 2020, с. 97).

„Според българския медиен историограф Димитър Иванчев първото наше спортно издание е „Български колоездач“. Животът му започва на 15-и април 1899 г. под стопанисването и редакцията на Г. А. Петров“ (Ефремов, 1999, с. 29). Отново чрез Ефремов (1999) разбираме, че на 15-ти септември 1899 г. се появява „Здраве и сила“ – орган на Българския гимнастически съюз „Юнак“. Постепенно броят на специализираните издания се увеличава. „В студиата си „Български периодичен печат“ Тодор Боров твърди, че през 1897 г. у нас е имало 110 периодични издания, през 1908 г. – 291, а през 1930 г. – „1000 едновременно излизащи““ (Ефремов, 1999, с. 29-30).

Но в България началото на спортната журналистика се свързва най-вече със седмичния вестник „Спорт“. Според общодостъпната информация, която е публикувана на сайта на Българската асоциация на спортните журналисти (basj.bg), той започва да излиза в началото на 1922 г., което означава, че през 2022 г., спортната журналистика у нас символично може да отпразнува своята 100-годишнина. В своята книга пък „Спортна журналистика“, авторът Й Ефрем Ефремов пише, че началото на вестник „Спорт“ датира от септември 1923 г. Паралелно с вестник „Спорт“ тогава стартира печат и месечното списание на спортна тематика – „Спортен преглед“. Най-ярката личност в тези начални години е Иван Селвелиев, който е амбициозен и образован благородник. Той започва своята журналистическа кариера, като сътрудник на „Спорт“. През 1924 г., когато е само на 22 години, със свои спестявания и с помощ от баща си, той дръзва да купи закъсалия финансово вестник и става негов собственик и главен редактор (basj.bg/История). Интересното е, че още същата година на Летните олимпийски игри в Париж се учредява Международната асоциация на спортната преса (АИПС). „Благодарение на своята активност и най-вече на контактите на Иван Селвелиев с колегите му от Франция, България получава много добро отношение. В Изпълнителния комитет на АИПС пък е избран Чавдар Стотойлов. По този начин нашенската гилдия на спортните журналисти влиза в историята – българин е член на първата ръководна структура на световното сдружение на спортната преса. Стотойлов е на високия си пост през целия 4-годишен мандат и все още е единственият наш сънародник, избран в ръководните органи на АИПС“ (basj.bg/История).

На 15-и септември 1944 г., новата комунистическа власт спира вестник „Спорт“, а на Иван Селвелиев му е отнета възможността да работи като спортен журналист. Месец по-късно новата власт възобновява спортния вестник, а новото е в различната идеология. До закриването си през 1996 г., вестник „Спорт“ е стожерът на българската спортна журналистика.

Дефиниция на спортен коментар

Терминът „спортен коментар“ на пръв поглед е смислово дефиниран. Подказва, че коментарът ще бъде насочен към конкретен спорт. Но какво всъщност означава думата „коментар“? Тя произлиза от латинската „commentarius“ – обяснение, тълкуване. Младен Младенов (1979) дава следното определение: „Теоретичното обосноваване на коментара е

в тясното му открояване като „публицистичен жанр с лично, персонифицирано тълкуване, обяснение или осветляване на актуални събития на деня, назриващи политически промени или очаквани последици от разразили се вече събития“. Езикът на коментара е „разговорен, при нужда официален, с използване на професионална и фактологична терминология, но винаги с опростена конструкция – без подчинени изречения и сложни стилистични фигури“. Интересното е, че в спортния коментар могат да бъдат засегнати най-различни теми, включително и политически. Някои от зрителите дори адмирират уменията на един коментатор, в контекста на спортното събитие, да маркира и други належащи теми и актуални проблеми от коренно различни сфери.

Все пак още тук трябва да бъде уточнено, че „спортният коментар“ е много различен от това цялостно разбиране за „коментара“, като жанр в журналистиката. Спортният коментар най-често се случва на живо и директно съпътства дадено събитие. В него коментаторът е длъжен в реално време да обяснява случващото се на зрителите и да им дава максимално подробна информация за всичко най-интересно. От друга страна „коментарът“ може да бъде насочен и към вече отминало събитие от най-различен характер. Спортният коментар трудно може да се планира предварително. Състезанията нямат заложен сценарий и са способни да поставят коментиращите пред сериозни изпитания, независимо от солидната им предварителна подготовка. Актуален пример е случилото се по време на двубоя между Дания и Финландия от Европейското първенство по футбол през 2021 г. Тогава един от играчите на Дания, Кристиан Ериксен, загуби съзнание и срещата бе прекратена за огромен период от време. В такива извънредни ситуации за всеки коментатор е много трудно да запази контрол върху емоциите си, независимо с колко опит разполага.

Встрани от спортния коментар на живо, стои разбирането за „коментар“, в ролята му на журналистически жанр, откриваем в популярни публицистични телевизионни предавания днес. Водещият на „120 минути“ по БТВ Светослав Иванов, например, има рубрика озаглавена „Коментар на водещия“, в която представя своята гледна точка по актуален проблем. Текстът тук е предварително подготвен и структуриран от него и екипа му.

Според Лиляна Андреева (2005, с. 65), телевизионният коментар е „една от най-ярките персонифицирани форми на телевизионната аналитична журналистика. Той е нова

реализация на класическия вестникарски и радиокоментар“. Това може да бъде отнесено изцяло и към спортния коментар, при който коментаторът застава с името си, идеите си и своя личен поглед върху случващото се. Ярката персонификация е налице. Коментаторите могат да бъдат много различни един от друг, да разполагат със строга индивидуална интерпретация, както и концепция за съдържанието на коментара на едно спортно събитие. Стилът на популярния футболен коментатор Георги Попвасилев, например, се отличава значително този на всички останали негови колеги у нас. Характерно за него е използването на огромен брой метафори, сравнения и хумористични определения. Изразни средства и идеи, които няма как да чуем в коментара на Борислав Борисов, друго доказано име в професията. Той е известен с умението си да обяснява на достъпен за аудиторията език различни тактически замисли и да обръща сериозно внимание върху детайлите на играта.

2. Втора глава. Телевизионно коментарно студио на спортна тематика. Разлика между телевизионен и радиокоментар

Във втора глава на дисертационния труд обръщаме по-детайлно внимание и на друг елемент, който е наложен при отразяването на футболни двубои и други спортни събития. Това е телевизионното коментарно студио, което е широко разпространено у нас и в чужбина. Неговото организиране има различни специфики. Извеждаме и конкретният телевизионен жанр, към който принадлежи. Открояваме и специфичните профили на гостите, които могат да бъдат част от него. Сред потенциалните събеседници на водещия попадат обикновени футболни фенове, наложени популярни журналисти, анализатори с експертно мнение, известни бивши футболисти, треньори и др. Всички те могат да предоставят интересна гледна точка и да допринесат за ефективното реализиране на коментарното студио.

В хода на тази глава разграничаваме задълженията при работата на коментаторите в радиото и телевизията. За целта представяме и сравнителен анализ, който ни демонстрира огромната разлика в брой използвани думи при двата вида коментар. Убеждаваме се колко различни са задачите, които имат специалистите в телевизията и радиото, което ни помага да разграничим и основните им задължения пред зрители и респективно слушатели.

Поглеждаме към трудните за произнасяне имена и фамилии на конкретни футболисти. Как се справят с тях някои чуждестранни коментатори. Запознаваме и с част от т.нар. „досадни клишета“, които са „естествен враг“ на всеки един коментатор, опитващ се да изгради свой собствен отличителен стил.

Специфики на организирането на коментарно студио

Спрямо своята форма, телевизионното коментарно спортно студио може да бъде причислено към един конкретен жанр в областта на телевизията – телевизионно предаване (Иванова, 2008, с. 19). Това се дължи на факта, че в него присъстват както бланкове, така и видеоматериали. Поля Иванова, в своята книга „Телевизионни жанрове“, дава много точни обяснения на тези два елемента. Бланк (в новини) или анонс (за тв предавания), представлява текст, който водещият чете в кадър. В спортните новини е задължително различните телевизионни студиа да разполагат и с Auto-Q, което да помага на водещия и да

съдържа предварително подготвените от него и останалата част от екипа бланкове. В телевизионното коментарно студио се наблюдават различни практики в отделните медии. Някои залагат на Auto-Q, а други не. Това разбира се изисква различен тип подготовка и качества при водещите. Аносите са много важни в успешното реализиране на едно коментарно студио, защото чрез тях се осъществяват представянето, обобщението и преходът към отделните теми, които са заложи в предварителния ред.

Едно коментарно спортно студио може да съдържа и други телевизионни жанрове, като интервю и репортаж, които са основен журналистически способ и при реализирането на телевизионните журналистически филми. В рамките на едно спортно коментарно студио е много вероятно да се преплитат и да участват огромен брой журналистически жанрове. Цялостната идея е то да бъде максимално разнообразно, пълно и интересно. Трябва да бъде взет предвид и факта, че в едно коментарно студио се очаква да има поне един поканен гост. Това означава, че е на лице и телевизионно участие, което само по себе си води до интервю. Това интервю на моменти е способно да прерасне в дискусия, дебат и дори спор между участниците в него. Защиаването на ясна гледна точка и позиция от водещия и госта може да доведе до различни мнения, които те са длъжни да подкрепят с аргументи.

Теоретичното определение на телевизионното интервю е дефинирано като „жанр, в който журналистът се среща пред камерата с определено лице, което информира и коментира актуално събитие или проблем“ (Младенов, 1996). Подходът от страна на водещия към неговия събеседник също е от огромно значение за доброто протичане на един разговор. Като цяло той трябва да бъде спокоен, отлично запознат по темата и заедно с госта са длъжни да донесат на зрителя допълнителна информация относно случващото се. Могат да направят детайлен анализ, да дадат прогнози за това, което предстои и да коментират най-интересните теми относно предстоящото събитие.

Организирането на коментарно студио е изключително сложен и важен процес. На първо място водещият, продуцентът и редакторът, трябва да си поставят основна цел пред себе си и да си зададат въпроса: „Какво искаме да постигнем с това студио?“ Коментарното студио задължително трябва да донесе необходимата добавена информационна стойност на зрителя и по този начин да спечели неговото внимание. Една от задачите му е да „подгрее“ аудиторията за това, което предстои. Да донесе усещане за значимост на съответния

продукт и да разпали още повече интереса на хората пред екрана. За целта коментарното студио трябва да бъде максимално разнообразно и да съдържа в себе си достатъчно на брой значими теми.

Изключително важно за осъществяването на едно добро коментарно студио е предварителната подготовка. Тя започва още с избора на гост или гости. Добрият събеседник е един от ключовете за успешно студио. Той трябва да бъде максимално добре осведомен, да не се притеснява от камери, да умее да защитава гледната си точка, да разполага с добър изказ, а с богатия си речник и артикулация да привлича вниманието на аудиторията. Може да бъде забавен и познат в публичните среди. Това да е пиперлив в езика си също не трябва да бъде отчитано като минус.

Друго важно условие е, водещият да се чувства добре с поканения от него гост. По този начин разговорът между двамата за различни теми ще има по-голям шанс за успех. В зависимост от значимостта на един футболен мач или друго спортно събитие, могат да бъдат поканени и повече от един събеседници. Ако в едно студио имаме двама гости, това гарантира две различни гледни точки, които на моменти могат и да се прекриват. Тук е ключово те да се допълват, защото, най-грубо казано, зрителят не иска да слуша едно и също по два пъти. Точно затова не винаги по-големият брой събеседници е гаранция за по-интересно студио. Понякога това може дори да се превърне в недостатък, ако гостите са еднотипни и повтарят едно също.

Изборът на гости понякога определя и набелязаните теми, които да бъдат дискутирани в студиото, но това не винаги е задължително. Водещият и неговият екип трябва да отделят необходимото време за подготовка на всичко най-важно, което да бъде засегнато по време на студиото. За целта разполагат и с някои основни елементи. Могат да подготвят видеа, изписвания, стартови състави, графики, колажи, покрития, преки включвания, картина от мястото на събитието, тактически анализи, социални мрежи и др. Днес всичко това е възможно благодарение на огромното технологично развитие. Колкото повече елементи присъстват в едно студио, толкова по-разнообразно и по-интересно може да бъде то. Разбира се това също не е задължително условие. И тук трябва да имаме необходимия баланс, защото в противен случай може да се получи пренасяне от теми, което да доведе до различни проблеми.

Друг основен компонент е времетраенето на студиото. В оригиналния си вид едно коментарно студио преди дадено спортно събитие стартира 30 минути пред неговото начало. В зависимост от значимостта на това събитие то може да започне и час по-рано или пък да бъде намалено до 15 минути. От тук се определя и броят на темите, които ще присъстват в него. При по-дълго, 60 минутно студио, целият редакторски екип заедно с водещия, получава възможност за повече свобода. Могат да включат в студиото авторски видеа и да подготвят още по-задълбочени теми, които да бъдат дискутирани с госта/гостите.

Ако продължителността му пък е ограничена до 15 минути, тогава водещия и неговия събеседник/събеседници трябва да обърнат максимално бързо необходимото внимание на най-важните теми, които предшестват срещата.

Едно от задължителните условия за успешното студио е то да не се окаже прекалено дълго и да „изяде“ от първите минути на спортното събитие. Много е важно около 5 минути преди първия съдийски сигнал в един футболен двубой коментаторът вече да е на трасе, за да може да разполага с необходимото време за уводни думи, стартови състави и ретроспекция на събитията, когато се налага такава, преди да започне мача. Най-лошият вариант е, водещият да не прецени добре продължителността на разговора и мачът да започне преди да е приключил рекламният блок.

Това е друга специфика на коментарното студио. Водещият и екип трябва да са запознати с времетраенето на рекламните преди всяка една част от един футболен мач или друго спортно събитие. По този начин те ще бъдат наясно кога точно да приключат студиото и да се насочат към трасето.

Всеки един от елементите, които присъстват в едно коментарно студио се описва в подробен ред, с който разполагат абсолютно всички замесени в неговото реализиране. Редът представлява сценарий подсказващ на екипа как са подредени темите в студиото и какво се изисква за тяхното най-пълно визуално осъществяване. Екипите, които участват в реализирането на студийната програма в „Нова Броудкастинг Груп“ работят с един уеднаквен ред, който през годините се е превърнал в абсолютно задължителен. В най-горната част той съдържа описание на отделните компоненти и дава информация за това кой е водещ, редактор, режисьор и режисьор на пулт за предстоящия ефир.

Ако концентрираме вниманието си към студийната програма, която се осигурява от „Нова Броудкастинг Груп“ ще видим, че зад нейното реализиране стои огромен екип. На екран се вижда единствено водещият заедно с неговия гост, който често може да бъде и платен анализатор, т.нар. „pundit“. В превод „pundit“ означава „експерт по определен предмет или област, който често е призоваван да дава своето мнение публично на обществеността“. Той също може да бъде определен, като част от екипа. Зад кадър остават още много ключови фигури, които са задължителни за успешното реализиране на едно студио. Това са редактор, режисьор, режисьор на пулт, тон режисьор, графичен дизайнер, асистент, оператори зад камера, монтажист и отговорник стени. Всеки от тях има различни задачи.

Редакторът е отговорен за тематичното съдържание на студиото. Той заедно с водещия определят това, което ще присъства в студийната програма, като видео съдържание, изписвания, графични изображения, колажи и др. Редакторът подготвя цялото видео съдържание предварително заедно с монтажист, който е тесен специалист в областта на спорта. Той е длъжен да има нестандартен поглед и също може да допринася с различни идеи, които евентуално биха направили видео продукцията по-богата и интересна. След това, абсолютно всички видеа се изпращат към екипа, който е на смяна. С тях борави режисьорът на пулт, който стриктно трябва да ги подреди спрямо получения ред. Той е отговорен и за всички камери, които присъстват в студиото. Режисьорът на пулт дава и командите към операторите.

Над режисьора на пулт е самият режисьор, който има цялостната визия за осъществяването на продукцията. Тон режисьорът е отговорен за звука, който излиза в ефир. Той е в пряка връзка с асистента, който трябва да постави микрофон и слушалка на водещия, и само микрофон на госта. Графичният дизайнер е отговорен за всички изписвания, които присъстват в студийната програма. Това включва програма за кръга, класиране, индивидуални статистики, любопитни факти под формата на таблица и др.

Отговорникът за стени пък е човекът, който изготвя колажите заложи в студиото и емблемите на двата отбора (когато имаме отборен спорт), които предстои да се изправят един срещу друг. Всички те изграждат един огромен екип. Добрата комуникация между отделните хора в него е ключова за успешното осъществяване на студиото.

Често може да възникне и промяна в реда, която бъде продиктувана от различни причини. Това не трябва да бъде приемано, като грешка, а напротив. Редът е предварителен замисъл, който не всеки път може да бъде изпълнен до край. Важна е и ролята на продуцента. Той е отговорен за доброто преминаване на ефира и също взема отношение в изготвянето на материалното съдържание в едно студио.

Телевизионният коментар – естественият наследник на радиокоментара

Както вече стана ясно, естественото развитие на медиите веднага може да ни подсказва кого всъщност наследяват телевизионните спортни коментатори. Първата електронна медия е радиото и именно тя дава възможност за появата и на първия коментар на живо на различни събития, не само от света на спорта. Разликата между телевизионния и радиокоментар е голяма.

Задачите, които имат изначално телевизионният коментатор и неговият колега от радиото са различни. Радиокоментаторът е длъжен да предаде на слушателите абсолютно всичко, което вижда. По този начин той не спестява на аудиторията дори и най-малки детайли, като цветове, атмосферни условия, емоции, реакции и т.н. Образно казано гласът му трябва да се превърне в четка, с която да нарисова картината появяваща се в умоте и възприятието на публиката. Цялата идея е той да пренесе слушателите на мястото на събитието и те да се почувстват, като част от случващото се. Да бъдат емоционално ангажирани с това спортно мероприятие и максимално добре осведомени благодарение на гласа зад микрофона.

От друга страна телевизионният спортен коментатор далеч не е длъжен да бъде така многословен и описателен, а напротив. Той трябва да бъде доста по-обран в определени моменти и да използва минимален брой думи, за да опише случващото се. Това дори се счита за качество, а използването на излишни изразни средства често се определя, като недостатък. Разбира се, разликата идва от факта, че главната информация се „изнася“ от образа от телевизионния екран. В даден коментар се счита за сериозна грешка, ако казаното покрива изцяло това, което виждат очите на абсолютно всички (Андреева, 2005).

Когато говорим за историята на телевизионния футболен коментар, няма как да не се върнем и до времената на великия Николай Колев – Мичмана. Емблематичният глас от

ефира на Българската национална телевизия, който с право е определян за доайен във футболния коментар и спортната журналистика. Именно той е един от най-авторитетните комментатори в Българската национална телевизия. Човек, който „създаде епоха в телевизионния анализ на футбола“ (Андреева, 2005, с. 82). В останалите спортове, разглеждайки историческия развой на спортния коментар, като жанр, могат да се отличат и имената на Васил Манченко, Цветан Алипиев, Никола Ексеров, Вера Маринова и др.

Началото на спортния телевизионен коментар у нас се поставя в първата българска телевизия – БНТ. В историята на обществената медия, спортът се радва на внимание още в първите години на създаването ѝ (Андреева, 2005, с. 82). Още през 1961 г. в БНТ има седмична рубрика озаглавена „Спортен екран“. От 1964 г. се пуска и нова рубрика концентрирана върху отразяването на спорта – „Спортна мозайка“. Лиляна Андреева казва, че в репортажите, които присъстват в тези две рубрики, често има и оценъчни моменти. Тя добавя, че коментарът зад кадър се изявява през 1964 г., когато са направени 30 преки спортни предавания от Токио. Едно от професионалните изпитания за спортната комментаторска журналистика е отразяването на Универсиада 77. По това време всеки един ПТС (Подвижна телевизионна станция) е имал 4 камери. БНТ предоставя на Интервизия и Евровизия материали за събитията от Универсиада 77, а този подход е практика при всички по-големи спортни събития у нас (Андреева, 2005, с. 83). Изначално Българската национална телевизия е била и първата медия, която получава правата за излъчване на различни спортни събития у нас. Нещо, което се променя драстично през 21-и век. Разширяването на телевизионната карта у нас, ако можем да я определим така, също дава тласък на процесите, които наблюдаваме и днес.

Лиляна Андреева (2005, с. 87) казва, че „спортната журналистика става силен медиен продукт“ в периода между 1990 и 2005 г., а спортният журналист Георги Атанасов добавя: „Демократизацията и разкрепостяването на обществото промениха мястото и същността на спортната журналистика в медиите. Отварянето на информацията към световния спорт създаде непрекъснат глад за получаване, поглъщане и захранване със спортни новини“ (сп. „Български журналист“, бр. 3, 1995 г.). Днес спортният коментар не се ограничава само и единствено в периода на излъчване на дадено спортно събитие. Коментарът може да предизвика след себе си сериозен отзвук. „Този процес се квалифицира вече, като „инстинкт

и навик“ . Спортният коментар не се заключава само в събитието. Той разшири просторите на своите обекти – от корупцията, намесата на политика и бизнеса в спорта до портретуването на най-популярните спортни звезди. Пазарният механизъм в медиите задвижва конкуренцията, а оттам и търсенето на все нови и нови пътища за силно спортно коментиране“ (Андреева, 2005, с. 87). Това е абсолютно така и показва колко широк спектър на познания трябва да има всеки един коментатор и спортен журналист. Днес действително далеч не е достатъчно един специалист в тази професия да разполага със знания единствено за спорта, от който най-много се интересува. Той е длъжен да вникне в дълбочина в различни проблеми, които може да открие благодарение на колкото се може по-широк набор от качества в различни области, които да му позволят да погледне върху дадена тема от възможно най-много различни ъгли.

3. Трета глава. Модерните виждания на телевизионните футболни коментатори. Тенденции и приложими модели в практиката.

В тази глава от дисертационния труд се допитваме до мнението на някои от наложените коментатори у нас и анализираме казаното от тях. По време на изследването осъществихме **стандартизирани интервюта с четирима различни събеседници**. Това са **Борислав Борисов, Лъчезар Проинов, Димитър Танев и Любослав Лозанов**, които от години са част от спортния отдел на „Нова Броудкастинг Груп“. И на четиримата зададохме **16 конкретни въпроса**, които бяха изцяло свързани с различни аспекти и моменти от работата на телевизионния коментатор. Спряхме се точно на тези четирима коментатори, защото те са разпознаваеми лица в българския телевизионен ефир и са наложени имена в професията. Борислав Борисов е познат на аудиторията с енциклопедичните си познания в областта на английския футбол и не само. Лъчезар Проинов е спортен коментатор, който се занимава с отразяването на футбол, баскетбол, Формула 1 и други спортове. Димитър Танев е специалист по френски футбол, а Любослав Лозанов е част от екипа, който отразява български футбол. Благодарение на дадените от тях отговори получихме възможността да изведем и някои интересни тенденции и приложими модели в практиката. Разбрахме и какви са част от модерните виждания на днешните телевизионни футболни коментатори. В хода на тази глава включихме и интервю с друг доказан специалист в областта на футболния коментар у нас – Васил Делов, което той самият даде пред автора и Павел Колев в един от епизодите на предаването „Дневникът на Ла Лига“ по Макс Спорт 4 на 18-и януари 2022 г. В него той сподели част от огромния си опит, натрупан през годините при отразяването на някои от най-големите футболни сблъсъци от УЕФА Шампионска лига.

Бяха включени и различни примери от практиката. Изведохме интересни съждения по отношение на разликата между това да коментираш един сблъсък сам или заедно със свой колега на коментаторския пулт. Какъв трябва да бъде профилът на втория коментатор и как е най-добре те да разпределят своите задължения по време на срещата? Изведохме определения за „интро“ и „гайд“. Кога трябва да се използват и могат ли да бъдат от помощ на един коментатор? Откроихме елементите или т.нар. „модули“, с които може да се сблъска един коментатор по време на своята работа и потърсихме начините, по които е възможно да се формира неговият индивидуален стил. По време на работата по тази глава формулирахме няколко различни модела за коментар на един футболен двубой. Някои от

тях се прилагат в българския телевизионен ефир, а други не. Описахме и конкретен модел на коментар, който включва трима специалисти. Той се използва за някои от най-интересните футболни двубои от шампионата на Испания по „Ла Лига ТВ“. Това дава възможност за още по-голяма добавена стойност.

За финал направихме и детайлен мониторинг на позиционирането на различните първенства и турнири в българския телевизионен ефир, за да видим кои са основните медийни групи, които се борят за най-голям дял от аудиторията пред екрана. Но да започнем с това какви качества всъщност трябва да притежава един коментатор според някои от действащите имена в тази професия.

Какво трябва да притежава един коментатор според коментаторите?

До момента в дисертационния труд на няколко пъти се опитахме да открием основните качества, с които трябва да разполага добрият телевизионен спортен коментатор. Това беше и един от въпросите, които зададохме към събеседниците ни в стандартизираните интервюта проведени с някои от наложените имена в професията у нас. Борислав Борисов споделя, че *„коментаторите трябва да са влюбени в спорта, който коментират.“* И добавя: *„Да, могат да коментират и други спортове, но ако ще имат титуляр, то трябва наистина да са влюбени в играта.“* Той откроява правилния говорим български език, като задължителен за коментаторите елемент, но навлиза в много по-сериозни детайли по отношение на други базисни качества, които е длъжен да притежава един коментатор: *„...аз бих добавил и още нещо - усетът за култура, която държавата, чиито отбори примерно коментираш, предполага, защото е хубаво не просто да предадеш това, което се случва на терена, а и емоцията, страстта, която тези отбори, които са на терена, биха вложили. А това не може да стане без да знаеш всъщност как се чувстват те. Съответно да възприемеш и да анализираш културата, която те имат, като общество.“* Това отново показва колко обширно поле за анализ представлява телевизионният спортен коментар и в частност футболния. Понякога се оказва, че изобщо не е достатъчно да познаваш добре изцяло спортния аспект на случващото се. Понякога е необходимо да излезеш извън него, за да успееш да се доближиш до още по-голям кръг от зрители пред екрана. За целта е необходимо да вникнеш в детайли в това, което ти предстои да коментираш. По този начин даден коментатор успява да покаже

още по-сериозно отношение към цялостния работен процес и да създаде усещане за по-голяма ангажираност в аудиторията пред екрана.

Лъчезар Проинов откроява уважението, което е длъжен да демонстрира един коментатор към отразявания от него спорт и участниците в него. Той добавя: **„Да не залита в квалификации и отрицателни епитети в стремежа да бъде различен от останалите. Понякога това просто изглежда глупаво.“** Лъчезар Проинов допълва, че е хубаво да бъде демонстрирана и необходимата емоция, но тя да бъде премерена и в **„точните моменти“**. И добавя, че един коментатор **„трябва да показва компетентност, да има добър език, с който да може да анализира това, което се случва, защото зрителят е достатъчно запознат със самите играчи, а и самият той вижда добре, какво става на терена.“** Нещо, в което се убедихме и дотук в дисертационния труд. Изключително важно за телевизионните коментатори е да се опитват да добавят информационна стойност към отразявания от тях двубой, а не да се доближават до задачата на радиокоментаторите, която и до днес е на първо място да следят случващото се на игрището.

Димитър Танев пък споделя, че на първо място сред най-важните качества, които трябва да притежава един коментатор е „усетът“ и добавя: **„Независимо дали става въпрос за това колко да говориш, в какви моменти да го правиш, кога да поднесеш определена информация на зрителите, кога да забързаш и кога да забавиш говора, да не прекаляваш с децибелите... Богатият речник също е много важен, както и отличното познаване на футболния правилник - което включва и следене на всички нововъведения в него. Един коментатор също така не бива да натрапва мнението си на зрителя - а да предложи обосновано обяснение на случилото се.“** Сред най-важните качества Димитър Танев нарежда и отличното познаване на правилника. Независимо за какъв спорт говорим, всеки един коментатор трябва да бъде максимално осведомен с правилата и да ги познава в детайли. В максимална степен това важи за футболния правилник. Много често отделни точки в него могат да се променят. Той е изключително динамичен и новостите в него понякога идват спонтанно и неочаквано, което означава, че всеки спортен журналист и коментатор трябва да се стреми да бъде максимално наясно с тях. В противен случай рискува да остане изненадан, а това е нещо, от което се страхува всеки един коментатор.

Любослав Лозанов добавя, че е важно за един коментатор да бъде „безпристрастен“, но и добавя, че това далеч не е достатъчно. *„За мен добрият телевизионен спортен коментатор трябва да е освен безпристрастен, то и винаги добре подготвен, да усеща темпото и ритъма на мача, както и да умее да балансира между това кога да говори и кога е по-удачно да замълчи.“*

Ако съберем тези няколко различни мнения и ги подредим, то добрият телевизионен спортен коментатор е длъжен:

- да бъде влюбен в спорта
- да притежава усет към културата на обществото в съответната държава
- да уважава спорта и участниците в коментираното от него събитие
- да не залита в квалификации и отрицателни епитети в стремежа да бъде различен от останалите
- да притежава добра езикова култура и богат речник, с който да анализира това, което се случва на терена
- да познава отлично футболния правилник и да следи всички нововъведения в него
- да не натрапва мнението си на зрителя, а да предложи обосновано обяснение на случилото се
- да умее да балансира между това кога да говори и кога е по-удачно да замълчи
- да бъде безпристрастен

Много и най-различни елементи, които до голяма степен е необходимо да притежава един професионалист в областта на телевизионния коментар. Но сега е време да погледнем към това как един коментатор може да се превърне в безпристрастен арбитър на случващото се и колко трудно постижимо всъщност е това.

Да оставиш собствените си пристрастия на заден план

Възможно ли е, когато си фен на един футболен клуб от дете и през годините се е превърнало в твоя мечта да коментираш негов двубой, когато това твое желание се сбъдне, да прикриеш собствените си предпочитания? Със сигурност много футболни коментатори са попадали в подобна деликатна ситуация, в която знаят, че не могат да дадат власт на емоциите си и трябва да се стремят да бъдат професионалисти и да са максимално

обективни. Лъчезар Проинов, дългогодишен спортен коментатор от „Нова Броудкастинг Груп“ (в интервю пред автора), на въпроса: „Кое най-много Ви дразни в спортните коментари, когато сте в ролята на зрител?“, отговаря: **„Дразни ме, когато усещам пристрастие към даден отбор, когато говоренето е твърде много или пък твърде малко и няма баланс, когато няма емоция или пък е прекалено много и когато се залага твърде много на анализа или на статистиката, а се пропускат важни моменти от хода на спортното събитие“**. Действително, много често коментаторите са обвинявани в показването на известна пристрастност към даден отбор, състезател и т.н. Това често е един от проблемите, с които те трябва да се справят и да работят в опит да го отстранят. Защото коментаторите на първо място трябва да са професионалисти, а това изисква максимална обективност. От отговора на Лъчезар Проинов забелязваме и думата „баланс“, която също е много важна и дискутирана. Спортният коментатор разполага с огромен набор от възможности, които трябва да използва много внимателно, за да направи своя коментар максимално пъстър, полезен, ненатрапчив и приятен. Целта му трябва да бъде, когато събитието приключи, от една страна той да има усещането за добре свършена работа, а от друга, хората пред екраните да са изпитали максимално удоволствие от видяното. Лъчезар Проинов добавя: **„Абсолютно недопустимо е да се показва пристрастие, макар че често феновете на отборите обвиняват коментаторите именно в това“**. Определено най-често коментаторите са обвинявани от феновете о в показването на своите лични предпочитания по време на даден двубой, което също е интересно да бъде подложено на по-детайлен анализ. Като цяло едва ли има коментатор, който иска да бъде упрекнат в тази посока. Много често се получава и точно обратният ефект. В стремежа си да прикрие собствените си предпочитания, един коментатор може да „залитне“ и в другата посока. Да бъде прекалено критичен и взискателен към своя любим отбор, а това да създаде впечатлението сред привържениците пред екрана, че той подкрепя съперника.

По отношение на прикриването на собствените си пристрастия, друг известен футболен коментатор в България, Васил Делов, споделя, че един коментатор е склонен да „компенсира“, когато отразява на живо двубой на своя любим футболен клуб. Васил Делов е познат на българската телевизионна аудитория у нас с работата си около мачовете в най-авторитетната европейска клубна надпревара – УЕФА Шампионска лига. Срещите от този турнир от години се излъчват по БТВ, а Делов има коментирани общо 7 финала от мястото

на събитието. Един от тях е сблъсъкът между неговия любим „Байерн“ (Мюнхен) и „Борусия“ (Дортмунд) на 25-и май 2013 г. на „Уембли“. В тази среща баварците се наложиха с 2:1 и вдигнаха трофея. **„Да коментираш финал на любимия си отбор е специално и много трудно. Искам да кажа, че когато коментираш любимия си отбор е много трудно, защото се опитваш да компенсираш това, че хората усещат, че можеш да имаш слабост към даден тим и винаги гледаш така да се каже, да компенсираш“** (в интервю пред автора и Павел Колев в предаването „Дневникът на Ла Лига“ по Макс Спорт 4 от 18-и януари 2022 г.). Интересното е, че Васил Делов успя през годините да изгради едно добро партньорство зад микрофона с друг известен коментатор Алекси Сокачев и добавя още нещо любопитно: **„Алекси Сокачев до последно, когато имаше мач на „Ливърпул“, хората пишеха по форумите „какъв е тоя фен на „Юнайтед“, „как може да коментира мач на „Ливърпул“. Непрекъснато го хулеха, че не може да е от „Ливърпул“. И се получава обратният ефект. Явно, опитвайки се да намериш някакъв баланс, защото тези отбори, за които говорим имат страшно много фенове и винаги могат да усетят колко добре си подготвен, какво знаеш или не знаеш за даден отбор, по интонацията, с която коментираш, веднага могат да си направят погрешна преценка дали си фен или не. Но това е част от професията“**. И определено можем да се съгласим с това заключение. Независимо колко обективно и безпристрастно се опитва да отрази един футболен двубой, всеки коментатор в определен момент може да предизвика усещането в зрителите, че разполага с известни предпочитания, тъй като и самите привърженици имат такива. В голяма степен всички фенове на футбола имат свои любими отбори и понякога могат да си създадат погрешна представа относно позицията на коментатора отсреща.

Безпристрастността е определяна от друг български телевизионен коментатор, Любослав Лозанов, като едно от най-важните качества, които трябва да притежават хората зад микрофона. Лозанов е отразявал на живо редица големи двубои, като един от тях сблъсъка между „Манчестър Юнайтед“ и „Манчестър Сити“ от „Олд Трафорд“. Зад гърба си има и финал в турнира за Купата на България между „Ботев“ (Пловдив) и „Лудогорец“ (Разград) от 2017 г. На въпроса: „Кои според Вас са най-важните качества, които трябва да притежава добрият телевизионен спортен коментатор?“ , той дава следния отговор: **„Вероятно най-честният отговор е „безпристрастност“. Абсолютно съм съгласен с**

подобно твърдение, но и категорично не смятам, че само това е достатъчно. За мен добрият телевизионен спортен коментатор трябва да е освен безпристрастен, то и винаги добре подготвен, да усеща темпото и ритъма на мача, както и да умеє да балансира между това кога да говори и кога е по-удачно да замълчи.“ И от това мнение става ясно, че за един коментатор далеч не е достатъчно единствено да покаже безпристрастен уеднаквен аршин към представянето на отборите, които се изправят един срещу друг, а напротив. Има още много различни компоненти, които са абсолютно задължителни за изграждането на сполучливия коментар.

Различни модели на коментар

Съществуват и няколко различни модели на коментар, които са пряко зависими от броя на коментаторите и тяхната експертиза.

Фигура 1. Системно разпределение на модулите при коментар на спортно събитие от двама души.

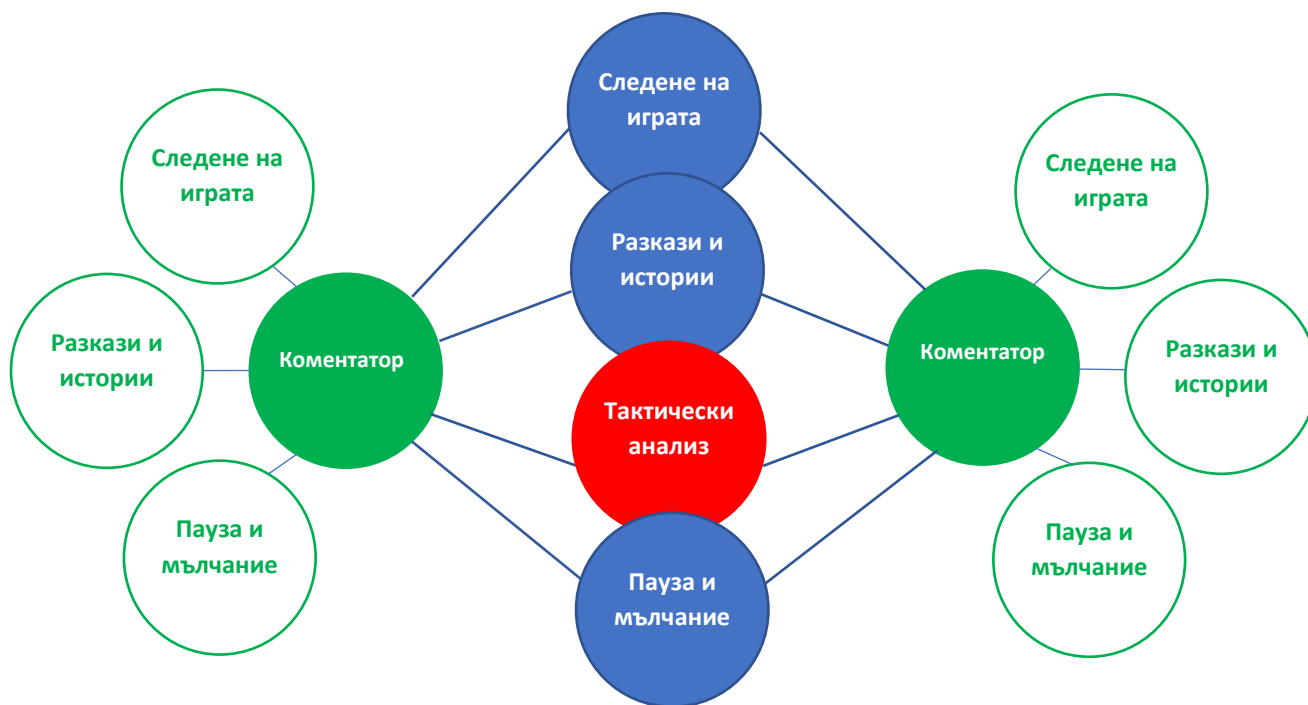

Визуализацията е авторска

В зеленото кръгче виждаме „коментатор“, който може да бъде разглеждан и с американското наименование „анаунсър“. Той покрива 3 от 4-те модула, като отговаря за

„следенето на играта“, „разкази и истории“ и „пауза или мълчание“. Анализаторът пък е отговорен за 4-ия модул, който също е много важен – „тактически анализ на играта“.

Фигура 2. Системно разпределение на модулите при коментар на спортно събитие от двама души изпълняващи една и съща роля.

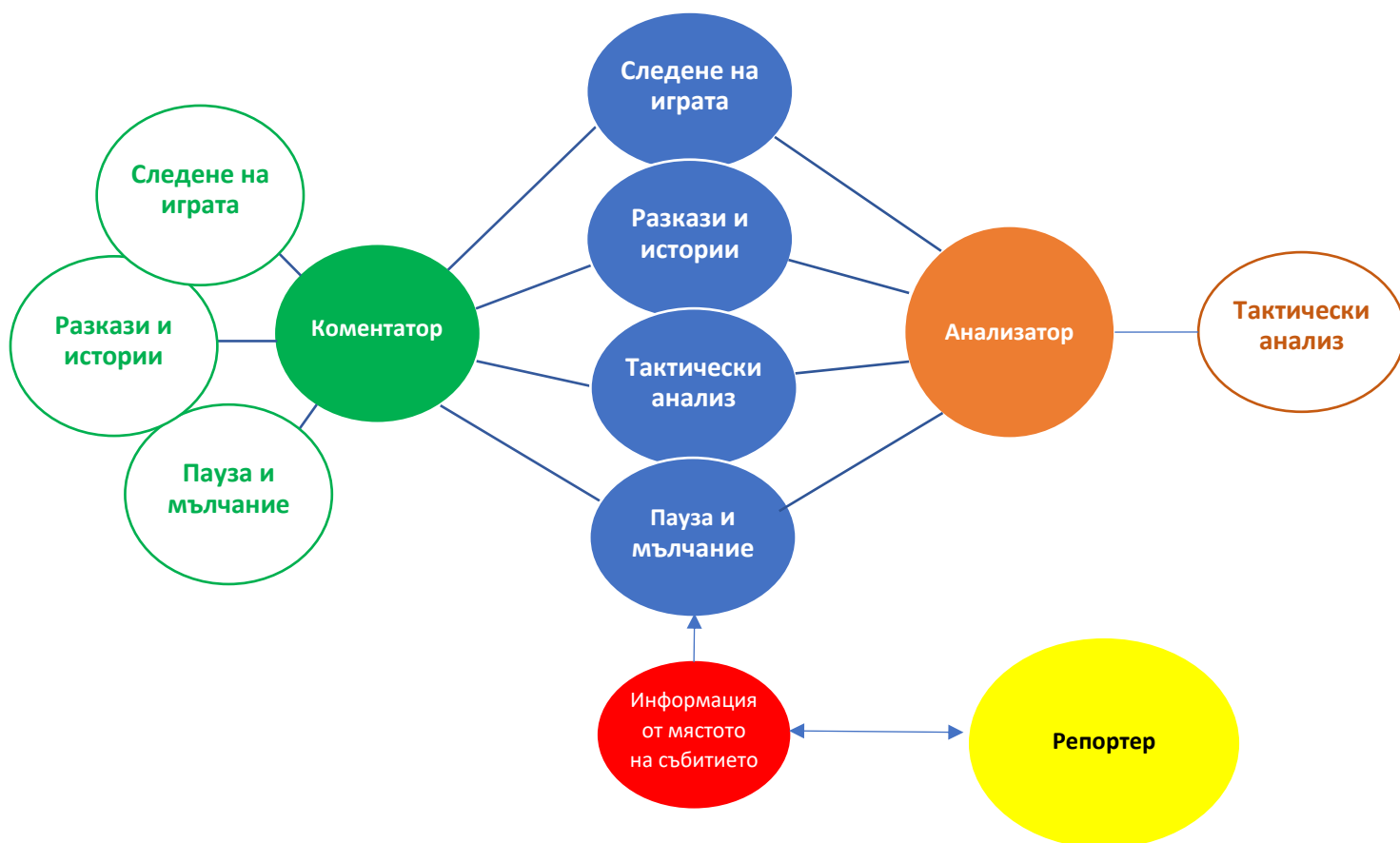
Визуализацията е авторска

При подобен подход много лесно може да се получи припокриване на задачите от тандема отговарящ за коментара на спортното събитие. Това определено може да се превърне в проблем. Един от начините е той да бъде избегнат е коментаторите да си разпределят задълженията и да систематизират своята подготовка.

Възможно е единият от двамата да се запознае с всичко най-интересно за единия от участващите отбори, а вторият коментатор да концентрира своето внимание най-вече върху другия тим и най-любопитните подробности свързани с него.

Този подход също е рискован. Все пак, още тук можем да кажем, че в България далеч не е отминала практиката двама коментатори, които са спортни журналисти, да отразяват заедно един футболен сблъсък.

Фигура 3. Модел на коментар използван по „Ла Лига ТВ“ с участието на коментатор, анализатор и репортер от мястото на събитието.

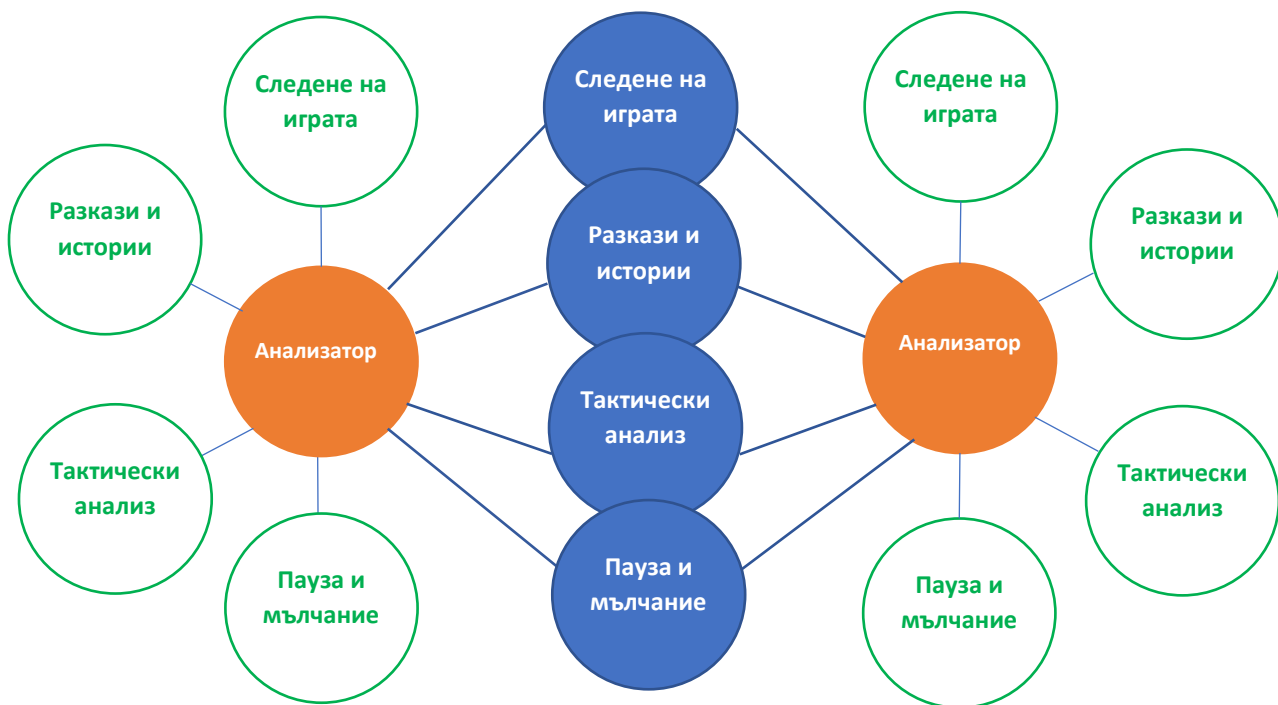

Визуализацията е авторска

На тази фигура виждаме, че към вече анализирания четири модула (следене на играта, разкази и истории, тактически анализ и пауза и мълчание) можем да добавим и пети такъв, който озаглавяваме – „Информация от мястото на събитието“. Тази информация може да се превърне в достъпна за зрителите единствено, ако в коментара на един футболен двубой бъде включен и репортерът. Той е отговорникът за този модул и действително, ако успее да изпълни добре задачата си, коментарът може да стане още по-интересен.

Тук е моментът да бъде направено уточнението, че репортерът не може да бъде разглеждан, като трети коментатор. Неговият глас се чува в директно в ефир, но това се случва епизодично в хода на един мач и единствено в моменти, в които той разполага с любопитна информация и има какво да добави от себе си.

Фигура 4. Модел на коментар на един футболен мач от двама анализатори.

Визуализацията е авторска

При този модел на коментар на един футболен мач можем да приемем, че двамата анализатори са отговорни и за четирите модула. Не можем да си представим, че единственото, което ще правят в рамките на един двубой е да анализират тактически отделни елементи от него. Напротив. В такива ситуации и двамата трябва не само да дават мнението си за конкретни моменти от двубоя, но и да следят играта, да имат подготвени разкази и истории, както и на моменти да запазват мълчание.

4. Четвърта глава. Нагласи и предпочитания на телевизионната футболна аудитория в България

В тази глава от дисертационния труд се обръщаме към телевизионната футболна аудитория. Ще го направим чрез анонимна анкета, която осъществихме онлайн. Целта е да открием мнението на телевизионната футболна аудитория по отношение на 3 основни теми:

- Любими футболни първенства и турнири
- Предпочитанията и нагласи към футболния коментар
- Предпочитаният и нагласи към коментарните студиа

Получените резултати подлагаме на детайлен и задълбочен анализ. Различното мнение на участниците в проучването по отношение на редица въпроси, ни помогна да погледнем към работата на коментаторите от по-различен ъгъл. Дотук в дисертационния труд стана ясно, че основната задача на хората зад микрофона е те да бъдат от полза на зрителите. Да допълват един футболен двубой и да го правят още по-приятен за наблюдаване от хората пред екрана. Това може да бъде определено, като „дългът на коментаторите“. Поради тази причина и мнението на хората пред екрана е толкова ценно. Осъществено проучване ни дава възможност да достигнем до някои от проблемите пред родните специалисти в професията. На голяма част от въпросите в подготвената анкета, участниците имаха шанса да дадат и свободен отговор под формата на текст. Това ни даде възможност да получим някои интересни отговори по отношение на различни аспекти от работата на коментаторите. Най-любопитните мнения също са изложени в проучването под формата на цитати. Всички резултати са визуализирани с помощта на специално подготвени графики, които могат допълнително да ни улеснят при асимилирането на данните.

Базисна информация за проведеното анонимно анкетно проучване

В периода от **29.10.2021 г. до 02.12.2021 г.** се осъществи анонимно анкетно проучване със заглавие: **„Нагласи на аудиторията към футболните първенства и турнири в българския телевизионен ефир“**. Анкетата е съставена от **20** въпроса със средно време за попълване от **5 минути и 29 секунди**. Получените отговори са **1025 отговора, от които 5 са невалидни**. Тези петима участници не са попълнили повече от **5** въпроса от анкетата, което прави **25%** от всички отговори. Това показва липса на

необходимата заинтересованост и достатъчна ангажираност към проучването. Те няма да бъдат включени в анализа. Проучването се проведе онлайн посредством платформата **Microsoft Forms**.

Целите на проучването са няколко. За да ги постигнем структурирахме анкетата така, че в отделни моменти от нея да присъстват конкретни и ясно формулирани въпроси по строго определени теми. Една от задачите ни е да бъдат изведени любимите на телевизионната аудитория у нас шампионати и турнири.

Както вече се убедихме, разнообразието в българския телевизионен ефир днес е огромно по отношение на футболните продукти, които попадат в портфолиото на отделните медийни групи. В анкетното проучване могат да бъдат открити всички най-интересни топ първенства на Стария континент, които се предполага, че се радват на най-голям зрителски дял. Същото важи и за най-авторитетните клубни и международни надпревари.

Другите две основни цели на анкетното проучване са свързани с предпочитанията на зрителите към футболния коментар и телевизионните коментарни студиа, които съпътстват голяма част от срещите в българския ефир. Основната ни задача е да се открият и анализират нагласите на футболните привърженици.

Изводи от анкетното проучване

От направеното анкетно проучване, в което участие взеха 1020 човека, могат да бъдат изведени няколко заключения по различните теми, които изследвахме. Отново трябва да отбележим, че те бяха 3 на брой:

- Любими футболни първенства и турнири
- Предпочитания и нагласи към футболния коментар
- Предпочитания и нагласи към коментарните студиа

Най-предпочитаните футболни първенства

Трябва да бъде отбелязано и тук, че проведената анкета трудно може да ни даде отговор на въпроса: Кой е най-предпочитаният футболен шампионат сред зрителите у нас? Гледайки резултатите в анкетата лесно можем да решим, че това е Висшата лига на Англия. Тя печели вота с цели 409 гласа пред втория най-често отбелязван отговор - Серия А на

Италия. Първа лига на България пък е на 4-о място по този показател, като 94 човека са избрали този шампионат за свой любим. Публична тайна обаче е, че именно българското първенство е най-харесвано и предпочитано от зрителите у нас. Това е абсолютно нормално, защото българските отбори все пак имат голяма база от привърженици, които обичат да гледат любимите си отбори всяка седмица.

От друга страна, английската Висша лига е чуждестранното футболно първенство, което генерира най-сериозен зрителски интерес у нас. Това също е абсолютно очаквано. Висшата лига е шампионатът, който се намира на върха на този Топ 5 на клубните шампионати на Стария континент. В него участват отбори, като „Манчестър Юнайтед“, „Манчестър Сити“, „Ливърпул“, „Арсенал“, „Челси“, „Тотнъм“, „Евертън“, „Астън Вила“ и други, които разполагат с огромен брой фенове в България. През годините за интереса към Висшата лига у нас помогна и участието на известни български футболисти в този шампионат. Последните такива ярки примери са Димитър Бербатов, Стилиян Петров и Мартин Петров. Играчи, които успяха да оставят своята следа на Острова. Димитър Бербатов дори стана и голмайстор на шампионата през сезон 2010/2011 г., когато защитаваше цветовете на „Манчестър Юнайтед“. Едно огромно постижение, с което всички българи могат да се гордеят. Стилиян Петров пък беше капитан на един от традиционните английски клубове – „Астън Вила“. Когато има футболисти от дадена страна, които се състезават на високо ниво в едно от най-големите първенства на Стария континент, няма как това не се отрази и върху интереса на зрителите в конкретната държава конкретно към този шампионат. Разбира се, това не е единствената причина Висшата лига да бъде на върха у нас по интерес сред международните първенства.

Отразяването на футболния шампионат на Англия също трябва да бъде отбелязано. През 21-и век мачовете от Висшата лига намериха своя дом у нас. В началото на века те се излъчваха по телевизионния канал „Диема“. Впоследствие той промени собствеността си, като днес е част от „Нова Броудкастинг Груп“, но въпреки това Висшата лига остана приоритетен продукт на медийната група. Разбира се, в последните повече от 20 години се премина и към практиката с използването на платени канали. По общодостъпния канал „Диема“ днес не можем да гледаме мачове от Висшата лига. Те се излъчват в ефира на спортните канали от пакета „Диема XTRA“, но въпреки това зрителите в България знаят

къде и кога могат да наблюдават срещите от този шампионат. През годините се превърна в традиция те да бъдат излъчвани именно по тези телевизионни канали и това също допринася за големия интерес към първенството.

Развитието на клубовете, които участват в английското първенство също не трябва да бъде подминавано. Висшата лига се превърна в притегателна сила за някои от най-добрите футболисти и мениджъри в света. Там например са доказани специалисти, като Хосеп Гуардиола, Юрген Клоп, Антонио Конте, Томас Тухел и др. През лятото на 2021 г. в „Манчестър Юнайтед“ се завърна и Кристиано Роналдо, който през сезон 2021/2022 успя да се превърне и в първия футболист, който преминава границата от 800 гола в своята кариера. Нещо, което не е постигал нито един играч до момента в историята на футбола. Мега сделките с телевизионните права за излъчване на мачовете от Висшата лига през годините направиха клубовете, които участват в шампионата изключително богати. Днес първенството е синоним на думата „класа“ и логично интереса към него у нас е най-голям.

Добавената стойност при коментар на един футболен двубой

Проучването ни показва, че това, което най-много търсят зрителите у нас е добавената стойност в коментара на дадена футболна среща. Огромен процент от анкетираниите (82%) споделиха, че футболните коментатори „често“ използват клиширани изрази и фрази. Данни, които нагледно демонстрират, че това се затвърждава, като един от най-големите проблеми пред съвременните коментатори. От една страна, това със сигурност се дължи на огромния обем от футболни сблъсъци, които се излъчват в българския ефир. По този начин един израз или фраза много бързо могат да се „изтъркат“ и лесно да се превърнат в „клише“. От друга страна обаче, футболните коментатори у нас са длъжни да разполагат с огромни познания от най-различно естество и много богата езикова култура. Те трябва да се стремят да „бягат“ от използването на заучени изречения и думи, които аудиторията определя, като „клишета“. Необходимо е да използват изразни средства, носещи повече информация, а посредством тях да се стигне и до по-голяма добавена стойност към коментара на един футболен мач. Това е много важно и ценно за добрия коментатор. Зрителите пред екрана трябва да получат възможно най-високо качество, но не само от гледна точка на картина и звук, но и от съдържанието на коментара. А тези 82%, според които коментаторите у нас

често използват клиширани изрази и фрази показват, че определено има какво да се желае от работата и подготовката им.

Тук трябва да бъде отбелязано нещо много важно. Това не е проблем, който се среща само у нас, а напротив. Тенденцията с прекомерната употреба на клишета се наблюдава и в други страни. По тази тема има написани цели книги, в които този проблем се подлага на детайлен анализ и се изследва причината за използването на клиширани изрази и фрази в коментара на един футболен мач или друго спортно събитие. По-рано в дисертационния труд вече бе даден примерът с произведението на Адам Хъри, „Футболни клишета“. Това показва, че клишетата са препятствие, с което трябва да се борят абсолютно всички по света, които се осмеляват да застанат зад микрофона, за да коментират едно спортно събитие.

Проучването затвърди и нещо друго. Огромна част от анкетираниите имат свое собствено мнение за това какво трябва да съдържа един коментар. И в това няма нищо лошо, а напротив. Все пак коментарът до голяма степен е въпрос на вкус и предпочитания. Едни искат да слушат повече тактически анализи. Други желаят да научат нова любопитна история за даден футболист, треньор или отбор. Така е и най-вероятно така ще бъде и в бъдеще. Точно това прави успешния коментар толкова труден, защото той трябва да бъде разнообразен. Да бъде пъстър и в него да бъдат интегрирани възможно най-много от изброените вече в дисертационния труд компоненти. Това ще даде шанс на коментатора да достигне до вниманието на повече зрители. Ще му даде възможност и да изгради така желанния баланс в своя коментар.

Интерес на аудиторията към коментарните студиа около мачовете

Една от основните задачи на анкетното проучване беше да изследва интереса на телевизионните зрители към студийните програми около двубоите в различните първенства и турнири. В различните медийни групи у нас, които притежават в портфолиото си футболни срещи, има и различни практики, които вече бяха описани по-рано в дисертационния труд. Някои залагат на коментарни студиа около почти всички срещи, които излъчват на живо, а други използват този подход само при определени от тях срещи.

Анкетното проучване показва, че интерес към студиата не липсва сред зрителите у нас, но в същото време той не е и толкова сериозен. Едва 11% от 1020 човека споделиха, че

винаги гледат студийната програма около сблъсъците, които представляват интерес за тях. Този процент определено не е голям. Това прави общо 110 души от анкетираните. От друга страна 48% от участниците в проучването заявиха, че гледат студийната програма, но на определени мачове. Така, ако съберем тези два процента, ще получим общо 59% от анкетираните, които все пак споделят, че имат интерес към студиата. А това е повече от половината от взелите участие в проучването, което ни показва, че студийната програма не трябва да бъде приемана, като остарял метод за отразяване на едно спортно събитие, а напротив.

В някои точки от Европа, студиата понякога дори надминават по интерес дадени футболни срещи. Разбира се, в чуждестранните студийни програми често участват бивши световни футболни звезди. Тук могат да бъдат дадени два много красноречиви примера от сезон 2021/2022. Единият е студийната програма около най-големия футболен мач в Испания - „Ел Класико“, който отново противопостави „Барселона“ и „Реал“ (Мадрид) на 24-и октомври 2021 г. Студиото по „Ла Лига ТВ“ (спортният канал на самия испански шампионат) около срещата беше изключително интересно. Негов водещ бе футболната легенда Гари Линекер. Той е определян, като един от най-великите нападатели в историята на Англия, а от години е и един от най-скъпо платените футболни коментатори, анализатори и водещи в света. В допълнение на това Линекер е и бивш футболист на „Барселона“. Негови гости бяха други двама бивши играчи на двата тима - Алберт Ферер и Айтор Каранка. Студиото на „Ла Лига ТВ“ беше позиционирано в непосредствена близост до терена на „Камп Ноу“, което също няма как да не привлече вниманието на зрителите.

Можем да дадем и друг пример. Той е от студийната програма за един от най-големите двубои в английската Висша лига между „Манчестър Юнайтед“ и „Арсенал“ от 2-и декември 2021 г. Един от бродкастърите на шампионата е Amazon, а в студиото за сблъсъка между тези два тима бяха Патрис Евра, Алън Шиърър и Тиери Анри. Евра е бивш играч на „Манчестър Юнайтед“, който е спечелил абсолютно всичко с екипа на „червените дяволи“ в своята кариера. Шиърър е един от най-великите голмайстори в историята на Висшата лига, а същото важи и за Анри, който е легенда на „Арсенал“ и световен шампион с Франция от 1998 г. Само споменаването на тези три имена може да накара един запален футболен фен да си плати абонамента за Amazon от 7,99 паунда и да гледа студиото около

всеки един двубой, защото то има всички предпоставки да бъде много интересно. И хората по света го правят. Те са готови да платят своя абонамент не само, за да гледат дадена футболна среща, а и за да чуят какво имат да кажат тези светила в най-великата игра. Броудкастърите по света инвестират и много средства за привличането на тези топ анализатори в своите екипи. Всички тези изброени бивши футболисти получават огромни хонорари, за да анализират случващото се около даден сблъсък и да изкажат публично своето мнение по най-важните и актуални теми.

Това само ни показва, че в световен мащаб студиата далеч не са оставени в историята, а напротив. Те не спират да се развиват и са неизменна част от всеки един футболен сблъсък, а различните телевизионни доставчици и медии, които притежават правата за даден футболен шампионат, откриват в тях възможност да увеличат своя зрителски дял. Разбира се, тези международни медийни гиганти разполагат с огромни бюджети, които просто не могат да бъдат сравнявани с тези на водещите телевизионни медийни групи у нас.

IV. Резултати и изводи от изследването

Литературният обзор на дисертационния труд демонстрира, че професията спортен коментатор има дълбоки традиции. Още от своето въвеждане в живота на хората посредством радиоприемниците, тя се превръща в дискуссионна сфера. Добрият футболен коментар за едни, може да е неуспешен за други. Мненията за неговото съдържание се различават, което го прави още по-интересен за анализ. Първите коментирани мачове по радиото във Великобритания и Германия датират от близо 100 години. Още в миналото се прилагат различни концепции за реализация на коментара. Благодарение на естественото развитие на технологиите и навлизането на все повече алтернативни информационни източници, способите, с които разполагат днешните професионалисти зад микрофона се увеличават. Броят им е несравним с този на коментаторите в миналото.

В началото на спортния коментар, при оформянето му като журналистически жанр, гласовете от радиото и телевизията се сблъскват и с много технологични проблеми. Често връзката от мястото на събитието е прекъсвана, като това също се явява причина за генерирането на различни дилеми и трудности пред първите коментатори. Въвеждането на т. нар. „мрежова система“ на коментар във Великобритания от БиБиСи е интересен и иновативен ход, просъществувал повече от десетилетия. Още от тогава се забелязват динамичните процеси в развитието на коментара, произлизащи от вкусовете и нагласите на аудиторията. В един момент тази наложена система при отразяването на футболни двубои се амортизира и до известна степен се превръща в тежест за слушателите. Това води до нейното премахване и демонстрира необходимостта от разработването на нови модели в сферата. Втората световна война прекъсва опитите за въвеждане на иновативни практики за няколко години. След края на глобалния конфликт развитието на коментара прогресира. Появяват се различни модели на коментар с вариращ брой участници, част от тях актуални и до днес.

В съвременното, пример за такъв е отразяването на един футболен мач от двама души. В хода на дисертационния труд изведохме няколко работещи модели в практиката. Споменатият такъв, с участието на двама равностойни коментатори, е широко разпространен в редица европейски държави. В България обаче той започва да губи

популярността си. Това се дължи и на огромния брой мачове, които към днешната дата намират място в българския телевизионен ефир. Той е несравним с обема от срещи, отразявани пряко в края на 20-и и началото на 21-и век. Направеният мониторинг за позиционирането на отделните първенства и турнири в българския телевизионен ефир демонстрира, че към момента, в по-голяма или по-малка степен, се излъчват срещи от 31 клубни шампионата и други надпревара. 29 от тях се излъчват в спортните канали на две медийни групи, които споделят и един същ кадрови екип. Това генерира един огромен обем от работата за тези конкретни специалисти и допринася за изолирането на модела с използване на двама коментатори. Големият брой спортни продукти за отразяване създава и по-конкурентна среда за коментаторите у нас. За поддържане на високо ниво се изисква детайлна и специализирана подготовка. Заставайки пред микрофона обаче, коментаторите са длъжни да бъдат максимално прецизни в подбора и интерпретирането на предварително подбраната от тях информация.

Богатата футболна продукция се отразява и върху използвания речников запас. Днес много бързо определени думи и изрази могат да се превърнат в клише, а това да рефлектира върху интереса на слушатели и зрители, както и да повлияе върху тяхната оценка. Българският телевизионен ефир е създал взискателна аудитория, за което свидетелства и проведеното анонимно анкетно проучване. Неговият анализ показва разнообразните виждания и нагласи на зрителите към футболния коментар. Като основен дразнител сред анкетирания се очерта точно използването на клиширани изрази и фрази, както и демонстрирането на пристрастия. Участниците в изследването получиха възможността да изкажат своето мнение по редица въпроси. От анализа на отговорите стана ясно, че това, което търсят те, както в коментара, така и в коментарните студиа, е балансирано използване на няколко отделни компонента, посредством, които се достига да по-висока добавена стойност. Това са авторски материали, статистически информации под формата на графики, тактически анализи, интервюта с треньори и играчи, както и преки включвания от мястото на събитието.

Точно към това се стремят и самите специалисти. Благодарение на проведените стандартизирани интервюта с четирима наложени коментатори у нас, изградихме рамка с практически насочени съвети и експертни мнения. Отговорите на събеседниците ни

показват колко сложен е процеса при реализирането на успешния телевизионен коментар. Той трябва да бъде пътър, коректен, интересен и достъпен. Познанията, с които е необходимо да разполага човекът от екрана са най-разнородни. За да успее да направи добро впечатление и да докосне максимален брой зрители пред екрана, коментарът е важно да бъде балансиран. Широко разпространеният у нас модел на отразяване на даден футболен двубой с един коментатор, който е спортен журналист, поставя сериозни предизвикателства пред него. Цялостната му задача е изключително комплексна, защото той е длъжен да комбинира няколко различни задължения. Трябва да следи за случващото се на игрището, да разнообразява коментара с новини и истории, да анализира това, което вижда и в определени моменти да излага своята експертна оценка. Все пак един коментатор може да получи свободата да изгради изцяло различен стил, който да не е базиран на нито един от тези изброени компоненти. В българския телевизионен ефир имаме ярък пример за наложен строго индивидуален начин на коментар, в който се отличава богатото използване на метафори, сравнения и определения с хумористичен характер. Това демонстрира, че поставянето на коментара в строга рамка не винаги е задължително.

Пред специалистите в областта у нас днес, съществува и още един проблем. Това е липсата на възможност за коментар на срещи от мястото на събитието, когато говорим за международни двубои. Споменатият огромен обем мачове, които се излъчват в българския телевизионен ефир и съсредоточаването им в малък брой медийни групи, рефлектира и върху броя на международните срещи, отразявани пряко от мястото на събитието. В началото на 21-и век, редица двубои от най-авторитетната европейска клубна надпревара, УЕФА Шампионска лига, се коментират на живо от различни точки на Стария континент. Същото се отнася и за други срещи от някои европейски футболни първенства, като английската Висша лига. В последните години тази практика се промени. Днес броят на мачовете от чуждестранните шампионати и турнири с коментар от мястото на събитието е много малък. Това няма как да не се отрази негативно и върху развитието на коментаторите у нас. У нас все пак остава практика двубоите от българския футбол и тези с участието на родни представители в европейските клубни турнири, да се коментират на живо от мястото на събитието.

В дисертационния труд извеждаме още няколко работещи модели в практиката. Те са описани и анализирани в трета глава. Дадохме и няколко примера за наложени тенденции в чуждестранните медии. По-популярният принцип на Запад е този с двама коментатори. Първият е спортен журналист, а вторият анализатор. Това е практика, която почти отсъства в България. Редки са моментите, в които бивши футболисти, треньори или специалисти застават зад коментаторския пулт, за да отразяват пряко даден футболен мач у нас. Има такива примери, но в други спортове. В Англия е наложен и модел на коментар от двама анализатори. Това е нещо, което също не сме виждали у нас при отразяването на футболен мач. В Испания имаме модел на коментар от трима души – спортен журналист, анализатор и репортер от мястото на събитието, който също има възможност да се включва пряко в ефир, за да споделя интересна информация от първо лице. Това отново е модел, който не е използван у нас. Детайлният преглед и анализ ни показва разпределението на задълженията между участниците в съответните варианти. Всички те дават различни предпоставки за осигуряването на коментар с по-голяма добавена стойност. Интересно е дали в бъдеще някои от тези изброени и подложени на анализ модели, няма да се наложи и при отразяването на футболни двубои в българския телевизионен ефир.

В дисертационния труд стана ясно, че има значителна разлика между радио и телевизионния коментар, което прави и задачите на професионалистите в двата вида медии строго специфични. Стигнахме до заключението, че броят използвани думи от коментаторите в радиото е значително по-голям от този на колегите им в телевизията. Голяма част от изразните средства в радиокоментара се употребяват за описване на действието, което се случва на терена. По този начин коментаторът се опитва да изгради картина в съзнанието на слушателите, докато в телевизията зрителите получават и образ пред себе си. Това води до появата на още един компонент при телевизионния коментар – пауза мълчание, чието използване е недопустимо в радиото. Накратко, един коментатор в телевизията не бива да си позволява да отразява дадена среща в стила на колегите си от радиото и обратно.

При цялостното отразяване на спортните продукти у нас и в чужбина е наложен още един елемент - телевизионното коментарно студио. То е широко разпространено в две от водещите медийни групи в България, които излъчват най-голяма част от футболните мачове

в родния ефир. Наложена практика е един коментатор да бъде в определени моменти и водещ. Това изисква още по-специализирана подготовка от една страна, но от друга му осигурява още по-богат арсенал от умения. В тази по-специфична роля специалистът развива своя аналитичен поглед върху случващото се. В такива ситуации е важно той да резюмира най-значимите моменти от срещата, акцентирайки върху ключови игрови ситуации. Бидейки ограничен времево, с практиката водещият придобива способността не само да отсява най-важното, но и да го представя по-максимално структуриран и информационно богат начин. Динамиката при работата на всички, ангажирани в отразяването на един футболен двубой, генерира и по-голямо напрежение. То е неизменна част от професията спортен коментатор.

Всичко изложено доказва тезата, че футболният коментар, като част от спортната журналистика, непрекъснато търпи развитие във всеотраслни посоки. С годините той пряко се влияе, както от мащабното технологично и дигитално развитие, така и от непрекъснато растящите изисквания на аудиторията. Благодарение на дълбокото навлизане на социалните мрежи в живота на хората, днес не само коментаторите и спортните журналисти са част от матрицата на информационния поток. В нея фигурират и реципиентите, което ги прави много по-осведомени от своите предшественици. Това от своя страна допълнително затруднява работата на спортните специалисти. Предоставянето на ексклузивно съдържание се превръща в приоритет, но реализирането му на практика е трудно осъществимо, именно заради скоростта, с която всяка една новина се превръща в публично достъпна за отрицателно време.

Чрез дисертационния труд погледнахме към телевизионния футболен коментар от възможно най-много ъгли и се убедихме в неговата многокомпонентност, която изисква от специалистите в областта да разполагат с изключително широк спектър от знания и най-различни умения.

В първа глава на дисертационния труд стигаме до няколко извода. Отново се убеждаваме в богатата история на спортната журналистика и откриваме част от трудностите, с които се сблъскват професионалистите още в миналото. Развитие на спортния коментар е динамичен процес от началото на своето съществуване. Ръководните фигури в радиото, както във Великобритания, така и в Германия, показват известни

различия спрямо предпочитанията си за съдържанието на спортния. Използването на радиото е предизвикателство за всички. Не само за тези, които отразяват на живо дадени спортни събития, но и за слушателите пред радиоприемниците. Те са първите в историята, които имат шанса да останат у дома, но посредством гласа на коментатора, да се пренесат на игрището, където се развива действието. Но за да се случи това по възможно най-ефективния и достъпен за аудиторията начин, както в БиБиСи, така и в националното радио в Германия се опитват да изградят различни модели за отразяването на тези събития. Виждаме, че използването на т.нар. „мрежова система“ се налага, като практика на Острова. Тя влиза употреба в първите години на радиокоментара. Този период е много важен и ни показва примери за успешното партньорство между два различни вида медии – вестник и радио.

В тези години хората пред радиоприемниците влизат в ролята на ученици, които могат с предварително подготвените карти да се ориентират по-лесно за случващото се на игрището. Това е един първите от модели за отразяване на спортно събитие. От двама коментатори, като единият е водещ, а вторият следи за това в кой квадрат се развива действието. В следващите години този модел започва да се превръща в неефективен, след като част от слушателите го приемат за досаден. Тук се вижда постоянната нужда от развитие в сферата. Има и привърженици на „мрежовата система“, които искат тя да бъде разширена, но в БиБиСи решават да я премахнат окончателно. Налагането ѝ на Острова, но отхвърлянето ѝ още при първите опити за нейното въвеждане в Германия, демонстрира и различните виждания за съдържанието на коментара.

След Втората световна война стартира налагането и изпробването на нови модели. В БиБиСи интегрират използването на двама коментатори с неравностойни роли. Първият коментатор е основен, а вторият трябва да допълва съдържанието по различни начини, когато получи думата. Малко по-късно се въвежда и модел на отразяване на едно спортно събитие с двама равноправни коментатори с уеднаквени задължения, форма на реализация, която се използва и до днес.

В Германия се вижда намесата на политиката върху цялостното развитие на коментара в страната. Хипотезата на автора Торстен Мюлер, че споменатият финал на Световното първенство през 1954 г. оказва своето влияние, има своите аргументи. Вижда

се и тук, че в отделните точки на Европа концепциите продължават да се различават. Във Великобритания коментарът днес е по-наситен, докато в Германия той продължава да бъде по-сдържан. Трудно е един коментар да бъде поставен в рамката. В зависимост от развитието на един мач той винаги може да „излезе извън контрол“. Възможно е емоционалността на коментаторите да вземе връх. Зараждането на спортния коментар в България също се случва благодарение на радиоефира. То идва сравнително по-късно спрямо въвеждането му на Запад, като това се отнася и за телевизионния коментар.

Всичко това ни води до извода, че професията спортен коментатор има огромни традиции. Още от своето въвеждане в живота на хората посредством радиоприемниците, тя се превръща в дискуссионна сфера. Добрият коментар за едни, може да е неуспешен за други. Мненията за неговото съдържание се различават.

Формите на реализация на телевизионния коментар днес са много различни. Това важи и за професионалните роли, които могат да изпълняват коментаторите. Те са длъжни да използват максимално проверени информационни източници. Това се налага заради сериозния поток от новини и големия брой алтернативи за откриване на интересни истории. Като основно условие е те да напълно достоверни. Всичко това поставя сериозни предизвикателства пред телевизионните коментатори в процеса на предварителната им подготовка. Важно за тях е да ограничат допускането на най-често срещаните грешки. Да не употребяват клиширани изрази и фрази, явяващи се „естествен враг“ при формирането на собствен, отличителен стил. Професионалните изисквания към коментаторите са много на брой. Естеството на работата изисква от тези, които застават зад микрофона да разполагат с най-разнообразни умения.

V. Приноси и приносни моменти в дисертационния труд

Теоретични приноси

- Направеният обширен исторически литературен обзор на възникването и развитието на спортната журналистика и открояването на нейните специфики в отделните етапи на развитие **нагледно демонстрира еволюцията на футболния коментар от неговото начало до наши дни.**
- Теоретично е обоснована **технологията за осъществяване на качествен и балансиран телевизионен футболен коментар** и чрез този подход е **предложено надграждащо знание по отношение на спортната телевизионна журналистика.**
- Изведени са **основни компоненти, които присъстват в съдържанието на телевизионния футболен коментар** и по този начин е **обогатено българското медиазнание относно жанровите специфики в спортната журналистика.**

Практико-приложни приноси

- Посредством проведени стандартизирани интервюта са **извлечени конкретни практически съвети за работата на спортния коментатор**, които могат да послужат, като **наръчник на телевизионния спортен коментатор.**
- Въз основа на **статистически значимо анонимно анкетно проучване** са открити **актуалните нагласи на телевизионната футболна аудитория и предпочитанията ѝ по отношение на коментара и съдържанието на футболните студиа**, които могат да бъдат ефективно внедрени чрез подходящо съдържание в работата на футболните коментатори.
- Разработен е **практически модел за реализирането на коментар с по-голяма добавена стойност.**

VI. Публикации по темата на дисертационния труд

1. Участие в "Сборник с доклади от докторантски семинар №2", в УНСС, София, 2021 г. и научна публикация на тема: „**ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ФУТБОЛНИТЕ ПЪРВЕНСТВА И ТУРНИРИ В БЪЛГАРСКИЯ ТЕЛЕВИЗИОНЕН ЕФИР**“, ISSN 2738-8492, София, Издателски комплекс - УНСС, 2021;
2. Участие в „Юбилейна Десета Международна научна конференция за студенти и докторанти“, ИНФРАСТРУКТУРА: БИЗНЕС И КОМУНИКАЦИИ в УНСС, София, 21.04.2021 г. и научна публикация на тема: „**ЖАНРОВЕ В ТЕЛЕВИЗИЯТА: ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ТЕЛЕВИЗИОННИЯ ФУТБОЛЕН КОМЕНТАР**“;
3. Участие в „Международна научна конференция за студенти и докторанти 9.1“, ИНФРАСТРУКТУРА: БИЗНЕС И КОМУНИКАЦИИ" в УНСС, София, 22.04.2020 г. и научна публикация на тема: „**СПОРТНИТЕ НОВИНИ В ИНТЕРНЕТ (АНАЛИЗ НА ПРАКТИКИТЕ НА gong.bg)**“.

Библиография на използваните в автореферата информационни източници

1. **Андреева, Л.** (2005). Телевизионни жанрове. София, България: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
2. **Ефремов, Е.** (1999). Спортна журналистика. София, България: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
3. **Ефремов, Е.** (2020). Спортът в медийния свят (Редакторски предизвикателства). Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
4. **Ефремов, Е.** (2021). Журналистическо редактиране (Трето допълнено и преработено издание). София, България: „Фабер“.
5. **Иванова, П.** (2008). Телевизионни жанрове (Теория, методи, модели). София, България: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
6. **Младенов, М.** (1979). ТВ журналистика. София, България.
7. **Младенов, М.** (1996). Телевизионна журналистика. София, България: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
8. **Wenner, L.** (1998). „MediaSport“. Routledge.
9. **McHugh, J., Bronson, P. and Watters, E. eds.** The Future of Sports. Delaware north. Available at: <http://future.org/sports>
10. „История на българската асоциация на спортните журналисти“. Available at: <https://basj.bg/bg/info/basj-istoria>
11. „Cristiano Ronaldo is now making over £1.7MILLION per Instagram post after the Man United star became the first person to pass 400m followers “, James Cohen, dailymail.co.uk, дата: 8-и февруари 2022 г. Available at: dailymail.co.uk/sport.football/article-10490225/Footballer-Cristiano-Ronaldo-person-hit-400-million-followers-instagram.html
12. „Women are breaking the glass ceiling of sports media“, beonair.com, available at: <https://www.beonair.com/women-are-breaking-the-glass-eiling-of-sports-media>

13. Сп. „Български журналист“. (януари 1995).

14. Георгиев, Г., Колев, П. „Дневникът на Ла Лига“. Телевизионен канал: Макс Спорт

4. Дата на излъчване: 18.01.2022 г.

**UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD
ECONOMY
DEPARTMENT OF MEDIA AND PUBLIC
COMMUNICATIONS**

Studentski District, "8th of December Street" №19, 1700, Sofia
unwemedia.com • media@unwe.bg • +35928195370

ABSTRACT of a dissertation on the topic:
**SPECIFICS AND DYNAMICS OF SPORTS TELEVISION JOURNALISM
(PROBLEMS AND CHALLENGES OF FOOTBALL COMMENTARY)**

Autor:

Georgi Ivailov Georgiev

Dissertation for the acquisition of educational and scientific degree "Doctor" Professional field 3.5 Public Communications and Information Sciences Doctoral Program in "Journalism"

Supervisor:

Assoc. Prof. Dr. Stella Angova

Sofia, 2022

Content of the abstract

I.	Structure and content of the dissertation	4
II.	Characteristics of the dissertation	6
	1. Relevance and significance of the topic	6
	2. Object and subject of the research	7
	3. Aim and tasks of the dissertation	7
	4. Main thesis of the author	7
	5. Methodology, characteristics and limitations of the research	9
III.	Summary of the dissertation	10
	1. First chapter. Sports journalism in the context of television	10
	2. Chapter Two. Sports commentary television studio. Difference between TV and radio commentary	16
	3. Chapter Three. The modern views of television football commentators. Trends and Applicable Models in Practice	23
	4. Chapter Four. Attitudes and preferences of the television football audience in Bulgaria.....	32
IV.	Results and conclusions of the research	38
V.	Contributions to the dissertation	44
VI.	Publications on the topic of the dissertation	45

The dissertation has a volume of 258 pages, including 228 pages of main text and 30 pages of appendices. The main text consists of an introduction, four chapters, a conclusion, contributions, references and sources, and the appendices are 3 in number. The total number of cited literature and sources is 78-23 in Bulgarian and 55 in English. Part of the main text are 6 author's tables, 33 graphs and 2 infographics, visualizing the different results of the study.

The dissertation was discussed in the Department of Media and Public Communications at a meeting on 24.02.2022 and a decision was made to open public defense. The public defense of the dissertation will take place on 30.05.2022 at 14:00 at UNWE.

The materials on the defense are available to those interested in the sector "Scientific Councils and Competitions" of UNWE, Sofia.

I. Structure and content of the dissertation introduction

First chapter. Sports journalism in the context of television

- 1.1 The beginnings of sports journalism
- 1.2 Definition of sports commentary
- 1.3 The beginning of television sports commentary in Britain and Germany
 - 1.3.1 The development of football commentary in Britain and Germany after the end of World War II
 - 1.3.2 Modern commentators and their views
 - 1.3.3 When the commentary of a match got out of control
- 1.4 The beginning of sports commentary in Bulgaria
- 1.5 Forms of realization of television commentary
- 1.6 The professional role of television commentator
- 1.7 Use and verification of information sources
- 1.8 Challenges for television commentators
- 1.9 The most common mistakes by TV commentators
- 1.10 Professional requirements for TV commentators
- 1.11 Conclusions from the first chapter

Chapter Two. Sports commentary television studio. Difference between TV and radio commentary

- 2.1 Specifics of organizing a commentary studio
- 2.2 Profile of guests in football TV studios
- 2.3 Television commentary - the natural successor of radio commentary
- 2.4 Comparative analysis between television and radio sports commentary
- 2.5 The role of commentators on audience perception
- 2.6 The change in television commentary
- 2.7 From a homegrown fan to a professional communicator
- 2.8 The place of sports commentary in the representation of a sports media event
- 2.9 Features of football commentary
- 2.10 Difficult to pronounce names and surnames of footballers
- 2.11 The two main understandings of commentating on a football match
- 2.12 Annoying clichés - enemy of all commentators
- 2.13 Conclusions from the second chapter

Chapter three. The modern views of television football commentators. Trends and applicable models in practice

- 3.1 What should a commentator have, according to commentators?
- 3.2 Leaving your own biases in the background
- 3.3 Elements a commentator may encounter
- 3.4 The four modules of commentator Borislav Borisov
- 3.5 Building your own style of commenting
- 3.6 Being alone or with a colleague at the commentary desk
- 3.7 Participation of three people

- 3.8 Commentary model with two analysts
- 3.9 The most insidious minutes for commentators
- 3.10 Preparing for a match - a daily obligation for each commentator
- 3.11 What is an "intro" and does it help commentators?
- 3.12 The hard-to-achieve balance in the commentary of a football match
- 3.13 The difference between commenting on a match from the venue and the cabin thousands of kilometers away
- 3.14 The Invisible Assistant to Commentators – Guide
- 3.15 Quantitative and qualitative statistical indicators in football
- 3.16 The place of statistics in the commentary of a football match
- 3.17 How can a commentator improve himself?
- 3.18 Distinguished styles of commentary on the Bulgarian television
- 3.19 Positioning of football championships and tournaments on the Bulgarian television
- 3.20 Conclusions from the third chapter

Chapter Four. Attitudes and preferences of the television football audience in Bulgaria

- 4.1 Basic information about the conducted anonymous survey
- 4.2 Analysis of the results of the survey
 - 4.2.1 Profile of the respondents
 - 4.2.2 Preferences and interests of the TV football audience to the various championships and tournaments
 - 4.2.3 Profile of the football commentator according to the audience
 - 4.2.4 Expectations and audience interest in the study program
- 4.3 Conclusions from the survey
 - 4.3.1 The most preferred football championships
 - 4.3.2 Added value when commenting on a football match
 - 4.3.3 Audience interest in commentary studios around matches
- 4.4 Correlation analysis
 - 4.4.1 Conclusions from the correlation analysis

Conclusion

Contributions

Applications

Bibliography

II. Characteristics of the dissertation

1. Relevance and significance of the topic

The rapid pace of development of the media sports market and in particular of television broadcasting contributes to the relevance of the topic. The diverse production guarantees a huge amount of work for commentators, presenters and all other professionals involved in covering these events. It should be noted that this happens in a very dynamic environment. The specific topic is not widely studied in Bulgaria, which provides a field for the development of serious analysis and also makes the work relevant. To date, there are different models of commentary on a football match. It can be broadcast live by one, two or even three professionals. This shows that television commentary is able to provide an opportunity for even more people to express themselves.

To the topicality of the topic we can add the fact that in the summer of last year there was another reshuffle of the football championships on the Bulgarian television. Currently, they are concentrated in three main media groups, and the Bulgarian National Television is not among them. Public media continues to give way in the struggle for market presence, which to date is entirely dominated by private channels. And football tournaments don't stop. At the end of 2022 will be held the largest football forum on the planet - the World Cup. For the first time in history, it will take place not in the summer, but between November 21 and December 18. And again for the first time in history, the matches of the competition will be broadcast on the channels of two televisions in our country - BNT and "Nova Broadcasting Group".

This huge number of football matches provides a prerequisite for analyzing the development and problems of television commentary today. The task of the voices on the screen is difficult, because many meetings create a serious competitive environment in which building your own distinctive style becomes a complex and delicate process. Hence another question: Do commentators manage to become recognizable people for the audience and is there a special recipe to help them achieve this particular desire on their part?

2. Object and subject of the research

The object of research in the dissertation is the specifics of the work of modern sports journalists in a dynamic environment.

The subject of research is the construction of theoretical and practical models for the implementation of football commentary with a high coefficient of added value.

3. Aim and tasks of the dissertation

The main goal of the dissertation is to discover the problems faced by television football commentators today. To bring out and develop working models for sports commentary, which will be applicable in the coverage of an event of a competitive nature. To pay serious attention to the role of commentary studios in covering a football match. Another goal of the dissertation is to make a detailed analysis of how the individual championships and tournaments are positioned on the Bulgarian television. In order to achieve the respective goals, it is necessary to fulfill the following tasks:

- To make a historical overview and analysis of the most significant moments in the evolution of football commentary.
- Distinguish between commentary styles in radio and television.
- Let's find out what are the views of some of the modern TV commentators at home and abroad regarding football TV commentary.
- To discover and analyze the wishes of the television football audience regarding the comment.
- To develop theoretical and practical models for the implementation of a balanced television football commentary.
- To highlight the possible differences in the styles of television commentators and their formation.
- Let's find out how the individual football championships and tournaments are positioned on the Bulgarian television.

4. Main thesis of the author

The dissertation is based on the thesis that there are several different working models of commentary on a football match, depending on the profile and number of people involved in its

direct coverage, as a priority should be its content. Precisely selected techniques and elements in it are able to make even the most boring match more enjoyable for viewers in front of the screen. The percentage distribution assigned to these elements in terms of time also forms the style of a commentator. According to the number of participants, we believe that the following models are available:

- Model with one commentator
- Model with two commentators
- Model with two commentators and reporter from the scene

Depending on the expertise of commentators, we highlight the following models:

- Model with sports journalist
- Model with the participation of two sports journalists
- Model with the participation of sports journalists and guest analyst
- Model with the participation of sports journalist, guest analyst and reporter from the scene
- Model with only guest analyst
- Model with the participation of two guest analysts

Here we can reveal that the most used such model in our country is the comment of a football clash to be carried out by a specialist who is a sports journalist. This makes his task very complex and complex. He must have a wide arsenal of different knowledge and skills. There are other models imposed on the Bulgarian air and some foreign televisions. One of them includes a third specialist in the commentary of a football clash, and our hypothesis here is that this creates the preconditions for generating more added value in the direct coverage of an event.

In general, sports journalism today is a specific and dynamic professional field that is constantly evolving. This stems from the multi-component nature of sporting events, providing a wide field for expression. Basically, this is their coverage, in which a huge number of people are involved. The main role for the successful realization of a ready-made sports television product is played by the commentators, who today face serious challenges and problems. They have the responsibility to reach a spectator event in the most professional and at the same time fascinating way. The research in the dissertation is directly focused on the work of football commentators, who have the task of covering the most popular sport in the world.

5. Methodology, characteristics and limitations of the research

The dissertation is based on the following methodology:

- Literary historical review.
- Monitoring of the television media market.
- Standardized interviews with experts in the field of television football commentary.
- A survey aimed at the television football audience to share their views on specific issues and topics.

The answers to the consultation and its results will be subjected to in-depth analysis. In this paper we will follow the development of football commentary in two specific parts of Europe - Britain and Germany. International historical research in the literature review is limited to the latitudes of these two parts of the Europe. We will follow the development of football commentary there and we will notice some interesting differences. They are formed from the very beginning, as those responsible for making the comment have a radically different concept of its content. They also have a different purpose. Hence the formation of contrasting styles of commentary. This is the reason why we chose Great Britain and Germany as one of the starting points in the historical background.

III. Summary of the dissertation

1. First chapter. Sports journalism in the context of television

In the first chapter of the dissertation we go back in time to trace some of the key moments in the development of sports journalism and in particular sports commentary. Our focus is on the evolution of commentary in the UK and Germany. Sports journalism continues to be a dynamically developing field. Unlike in the past, today fans have a huge number of sources and ways to access the information they care about. This is largely due to the incredible digitalisation that has taken place in recent decades. Social networks are contributing even more to this. In today's world of Instagram, it's not actors, companies, politicians or other public figures who have the most followers, but athletes. One of the stars of world football - Cristiano Ronaldo has over 400 million audiences behind him, which gives him first place in the number of followers. Each of his publications brings in more than £ 1.7 million (James Cohen, [dailymail.co.uk](https://www.dailymail.co.uk), 8 February 2022). The Portuguese's online influence continues to grow. It is estimated that in the last 5 months his audience has increased by over 163 million. In third place in this ranking is another player - Lionel Messi with over 306 million users, following him on Instagram.

"The coverage of this industry, in which complex and often contradictory processes are taking place, has set new standards for sports journalists," writes Efrem Efremov (2020, p. 10) in his book "Sports in the media world" and added that sports journalists today "It is no longer required only to know the players and to speak competently about the rules of the game or the tactics of the team. In order to be successful, he must move to another educational and professional level." This is true for every sports commentator, presenter, editor, producer, etc. For all those who do sports in one form or another. They must be prepared and fully immersed in the huge flow of information, which continues to provide news, speeches, opinions, analyzes, expert assessments, dynamic processes, modern trends, tactical innovations. In order to be at the required high level, a sports journalist cannot isolate himself from the news network because he risks falling behind in his training. Josh McHugh also identifies the new media as a must-have alternative source of information. According to him, it is they who have made people bypass the "content keeper" of the old media today, which allows them to construct their own interpretation of events for athletes and the overall organization of sport (J. McHugh, "The Future of Sport"). The greatest athletes are

"one click away". They are all on social networks and this can always bring additional information to anyone who closely monitors their daily lives.

One of the most proven football commentators in our country, Borislav Borisov, shared: "We need to know what is happening on the field at least as well as the coaches so that we can pass it on to the people" (in an interview with the author, see Appendix №1). Commentators must be so prepared for what is to come that in the course of the match and depending on its development, they can sometimes boldly predict what the next moves of the specialists along the touch line may be. To the coaches who devote all their time to prepare as well as possible for each upcoming match. All this demonstrates that the challenges facing sports journalists are serious. Their main task is clear - to be of benefit to the viewers in front of the screen. But that in itself requires a tremendous amount of effort on the part of anyone who dares to appear in public, cast their name, express their opinion and argue it well enough, whether they are behind the commentary, in the television studio or in social networks.

Efrem Efremov (2020, p. 10) adds that a sports journalist today needs serious knowledge in various fields, such as law, history, finance and sociology. He needs them to be able to explain various processes and rules, such as the so-called "Financial fair play" in football. He even says that a sports journalist needs knowledge of medicine in order to understand the numerous doping scandals. If he doesn't have them, he becomes a victim of the tales of various (sometimes unscrupulous) sports doctors. " This also demonstrates how much and the most diverse knowledge from a huge number of fields a sports journalist must have in order to be maximally prepared. He must have a great general culture and great knowledge. Not only in the sport, which reflects on priority, but also on other topics, so that he can add more value to his comment.

In television journalism, the work is accompanied by great tension. When you practice the profession in an information sports site or newspaper, in most cases you can consider each of your ideas. You have the opportunity to rethink and edit the content you create before it actually reaches readers. While in the television live coverage of events, the chance of a possible mistake to reach the audience is 100 percent. This affects the preparatory process for commentators. It needs to be thorough and as precise as possible.

It is important to clarify one more thing - sports cannot do without the media, but the media cannot do without sports. As early as the end of the 20th century, mainly thanks to Lawrence

Wenner (1998), the term "media sport" appeared. His main conclusion is that in our age, media without sports are antonyms. They just need each other and move like docked vessels. Sports and equipment companies are always looking for their heroes, and they are built thanks to the media.

The beginning of sports journalism

If we look back to the past, we have to go back to 1727 to find the first signs of the beginning of sports journalism. It is known that this is the year in which *The Racing Calendar* is published, which is considered the ancestor of sports journalism (Efremov, 2020). It offered results and information about horse races in England. The races were the field of expression for the first sports journalists across the ocean. Almost 100 years later, the first specialized sports magazines appeared in the United States. The first newspaper with an independent sports department is the American edition of *The New York World* by Joseph Pulitzer. This happened in 1883 (Efremov, 1999).

Over the years, sports journalism has gradually established itself and found its place in the press. By the middle of the 20th century, the profession included Edgar Wallace (who became Britain's first professional reporter), Norman Mailer (who commented on boxing matches), and Ernest Hemingway, who believed that there are three types of sports - rally, bullfighting and mountaineering "and he wrote about them with pleasure (Efremov, 2020, p. 96).

In the 20th century, the doors of sports journalism, although gradually opening to the fairer sex, who want to pursue this profession. The website www.beonair.com claims that the first female sports reporter is the wife of Harry Johnson, who is a sports spokesperson for "Central States Broadcasting" in Omaha, Nebraska ("Women are breaking the glass ceiling of sports media"). She officially helped her husband by participating in his shows, and this was logically unheard of in 1937. In general, the later integration of the fairer sex in the profession and in the United States is due to the so-called. "Rule of marriage." It was adopted in 1932 by the BBC and several other employers and states that a woman is obliged to give up her job at an institution once she is married. The other women who are considered to be the first members of the fairer sex in the field of sports journalism are Jane Chastain, Donna Di Verona and Ginny Morris. Chastain has even been described as "the first woman to comment on a football match and the first to work for a large television company (CBS)" (Efremov, 2020, p. 97). In the person of Claudia Neumann, we have an example of a successful football commentator in Germany on ZDF. Over the years, she has

built a serious name in the field of sports journalism, and at one point in her career she impressed the current manager of the English "Liverpool" Jurgen Klopp. In Saudi Arabia, we also have an example of women sports journalists, with the first representative in this profession of the fairer sex there being Hana Aluni (Efremov, 2020, p. 97).

"According to the Bulgarian media historian Dimitar Ivanchev, our first sports edition is "Bulgarian Cyclist ". His life began on April 15, 1899, under the management and editorship of GA Petrov "(Efremov, 1999, p. 29). Again, through Efrem Efremov (1999), we understand that on September 15, 1899, "Health and Strength" appeared - a body of the Bulgarian Gymnastics Union "Hero". Gradually, the number of specialized publications increased. In his studio "Bulgarian Periodicals" Todor Borov claims that in 1897 there were 110 periodicals in our country, in 1908 - 291, and in 1930 - "1000 simultaneously published" (Efremov, 1999, pp. 29-30).

But in Bulgaria, the beginning of sports journalism is mostly associated with the weekly newspaper "Sport". According to publicly available information published on the website of the Bulgarian Association of Sports Journalists (basj.bg), it began to appear in early 1922, which means that in 2022, sports journalism in our country can symbolically celebrate its 100th anniversary. In his book "Sports Journalism", its author Efrem Efremov writes that the beginning of the newspaper "Sport" dates back to September 1923. In parallel with the newspaper "Sport" then started printing the monthly magazine on sports - "Sports Review". The brightest person in these early years is Ivan Selveliev, who is an ambitious and educated nobleman. He began his journalistic career as a contributor to Sport. In 1924, when he was only 22 years old, with his own savings and help from his father, he dared to buy the financially troubled newspaper and became its owner and editor-in-chief (basj.bg/History). Interestingly, in the same year at the Summer Olympic Games in Paris, the International Sports Press Association (AIPS) was established. "Thanks to its activity and especially to the contacts of Ivan Selveliev with his colleagues from France, Bulgaria gets a very good attitude. Chavdar Stotoilov was elected to the AIPS Executive Committee. In this way, our guild of sports journalists goes down in history - a Bulgarian is a member of the first governing body of the World Association of Sports Press. Stotoylov has held his high position throughout his 4-year term and is still the only Bulgarian to be elected to the governing bodies of AIPS "(basj.bg/History).

On September 15, 1944, the new communist government stopped the newspaper Sport, and Ivan Selveliev was deprived of the opportunity to work as a sports journalist. A month later, the new government resumed the sports newspaper, and the new one is in a different ideology. Until its closure in 1996, the newspaper Sport was the mainstay of Bulgarian sports journalism.

Definition of sports commentary

At first glance, the term "sports commentary" is semantically defined. He suggests that the comment will be focused on a specific sport. But what does the word "comment" really mean? It comes from the Latin "commentarius" - explanation, interpretation. Mladen Mladenov (1979) defines the following definition: . The language of the commentary is "colloquial, if necessary official, using professional and factual terminology, but always with a simple construction - without subordinate sentences and complex stylistic figures." Interestingly, a variety of topics, including political ones, can be addressed in sports commentary. Some viewers even admire the ability of a commentator, in the context of a sporting event, to highlight other pressing topics and current issues in radically different areas.

However, it should be clarified here that "sports commentary" is very different from this overall understanding of "commentary" as a genre in journalism. Sports commentary most often takes place live and directly accompanies an event. In it, the commentator is obliged to explain in real time what is happening to the viewers and give them the most detailed information about everything interesting. On the other hand, the "comment" can be directed to an already past event of various kinds. Sports commentary can hardly be planned in advance. The competitions do not have a set scenario and are able to put the commentators in front of serious tests, regardless of their solid preparation. A current example is what happened during the match between Denmark and Finland at the European Football Championship in 2021. Then one of the players in Denmark, Christian Eriksen, lost consciousness and the match was suspended for a long time. In such emergencies, it is very difficult for any commentator to maintain control over their emotions, no matter how much experience they have.

Aside from live sports commentary, there is an understanding of "commentary" in its role as a journalistic genre found in today's popular television programs. The presenter of "120 minutes" on BTV Svetoslav Ivanov, for example, has a column entitled "Comment of the

presenter", in which he presents his point of view on a topical issue. The text here is pre-prepared and structured by him and his team.

According to Lilyana Andreeva (2005, p. 65), television commentary is “one of the brightest personified forms of television analytical journalism. It is a new realization of the classic newspaper and radio commentary. This can be attributed entirely to sports commentary, in which the commentator stands by his name, his ideas and his personal view of what is happening. The vivid personification is there. Commentators can be very different from each other, have a strict individual interpretation, as well as a concept for the content of the commentary on a sporting event. The style of the popular football commentator Georgi Popvasilev, for example, differs significantly from that of all his other colleagues in Bulgaria. It is characterized by the use of a huge number of metaphors, comparisons and humorous definitions. Expressive means and ideas that we cannot hear in the comment of Borislav Borisov, another proven name in the profession. He is known for his ability to explain various tactical ideas in a language accessible to the audience and to pay serious attention to the details of the game.

2. Chapter Two. Sports commentary television studio. Difference between TV and radio commentary

In the second chapter of the dissertation we pay more attention to another element that is imposed in the coverage of football matches and other sporting events. This is the television commentary studio, which is widely distributed at home and abroad. Its organization has different specifics. We also bring out the specific television genre to which it belongs. We also highlight the specific profiles of the guests who can be part of it. Among the potential interlocutors of the presenter are ordinary football fans, popular journalists, analysts with expert opinion, famous former football players, coaches and others. All of them can provide an interesting point of view and contribute to the effective realization of the commentary studio.

In the course of this chapter, we distinguish between the responsibilities of radio and television commentators. For this purpose, we present a comparative analysis, which shows us the huge difference in the number of words used in the two types of commentary. We are convinced of how different the tasks of the specialists in television and radio are, which helps us to distinguish their main duties to viewers and listeners, respectively.

We look at the difficult-to-pronounce names and surnames of specific footballers. How some foreign commentators deal with them. We are also acquainted with part of the so-called "Annoying clichés" that are the "natural enemy" of any commentator trying to build their own distinctive style.

Specifics of organizing a commentary studio

According to its form, the television commentary sports studio can be assigned to a specific genre in the field of television - television broadcasting (Ivanova, 2008, p. 19). This is due to the fact that it contains both forms and videos. Polya Ivanova, in her book "Television Genres", gives very precise explanations of these two elements. A form (in the news) or an announcement (for TV shows) is a text that the presenter reads in a frame. In the sports news, it is obligatory for the various television studios to have Auto-Q, which will help the presenter and contain the forms prepared in advance by him and the rest of the team. In the television commentary studio, different practices are observed in the different media. Some rely on Auto-Q and others do not. This of course requires a different type of training and qualities in the presenters. The announcements are

very important in the successful realization of a commentary studio, because through them the presentation, the summary and the transition to the separate topics are set, which are set in the preliminary order.

A commentary sports studio may also contain other television genres, such as interviews and reports, which are a major journalistic method in the production of television journalistic films. Within a sports commentary studio, a huge number of journalistic genres are very likely to intertwine and participate. The whole idea is to make it as diverse, colorful and interesting as possible. The fact that at least one invited guest is expected to be in a commentary studio should also be taken into account. This means that there is a face and television participation, which in itself leads to an interview. This interview can at times grow into a discussion, debate and even a dispute between the participants. Defending a clear point of view and position from the host and the guest can lead to different opinions, which they are obliged to support with arguments. The theoretical definition of a television interview is defined as "a genre in which the journalist meets in front of the camera with a certain person who informs and comments on a current event or problem" (Mladenov, 1996).

The presenter's approach to his interlocutor is also of great importance for the smooth running of a conversation. In general, he should be calm, well acquainted with the topic and together with the guest are obliged to bring the viewer additional information about what is happening. They can make a detailed analysis, give forecasts for what is to come and comment on the most interesting topics about the upcoming event.

Organizing a commentary studio is an extremely complex and important process. First of all, the presenter, the producer and the editor must set a main goal and ask themselves the question: "What do we want to achieve with this studio?" The commentary studio must bring the necessary added value to the viewer and thus to gain his attention. One of his tasks is to "warm up" the audience for what lies ahead. To bring a sense of significance of the product and to ignite even more people's interest in front of the screen. For this purpose, the commentary studio should be as diverse as possible and contain a sufficient number of important topics.

Preliminary preparation is extremely important for the realization of a good commentary studio. It starts with choosing a guest or guests. A good interlocutor is one of the keys to a successful studio. He must be as well informed as possible, not be bothered by cameras, be able to

defend his point of view, have a good speech, and with his rich vocabulary and articulation to attract the attention of the audience. It can be fun and familiar in public. Being peppery in your tongue should also not be considered a minus.

Another important condition is that the host feels good with the invited guest. In this way, the conversation between the two on different topics will have a better chance of success. Depending on the importance of a football match or other sporting event, more than one person may be invited. If we have two guests in one studio, this guarantees two different points of view, which at times may overlap. Here it is crucial that they complement each other, because, roughly speaking, the viewer does not want to listen to the same thing twice. That is why not always a larger number of interlocutors is a guarantee for a more interesting studio. Sometimes this can even become a disadvantage if the guests are the same type and repeat the same thing.

The choice of guests sometimes determines the topics to be discussed in the studio, but this is not always necessary. The presenter and his team must devote the necessary time to preparing all the most important things that will be affected during the studio. For this purpose, they have some basic elements. They can prepare videos, inscriptions, starting lineups, graphics, collages, covers, live broadcasts, a picture of the scene, tactical analysis, social networks and more. Today, all this is possible thanks to the huge technological development. The more elements present in a studio, the more diverse and interesting it can be. Of course, this is also not a mandatory condition. And here we must have the necessary balance, because otherwise there may be an oversaturation of topics, which can lead to various problems.

Another main component is the duration of the studio. In its original form, a commentary studio before a sporting event starts 30 minutes before it starts. Depending on the significance of this event, it may start an hour earlier or be reduced to 15 minutes. From here the number of topics that will be present in it is determined. In a longer, 60-minute studio, the entire editorial team, along with the presenter, gets the opportunity for more freedom. They can include original videos in the studio and prepare even more in-depth topics to be discussed with the guest (s).

If its duration is limited to 15 minutes, then the facilitator and his / her interlocutor / interlocutors should pay as much attention as possible to the most important topics that precede the meeting.

One of the prerequisites for a successful studio is not to be too long and to "eat" from the first minutes of the sporting event. It is very important that about 5 minutes before the first referee's signal in a football match, the commentator is already on the track so that he has the necessary time for introductory speeches, starting lineups and retrospective events, if necessary, before the match. The worst option is for the host not to judge the duration of the conversation well and for the match to start before the ad block is over.

This is another specificity of the commentary studio. The host and team must be aware of the duration of the advertisements before each part of a football match or other sporting event. In this way, they will know exactly when to finish the studio and head to the track.

Each of the elements that are present in a commentary studio is described in a detailed order, which has absolutely everyone involved in its implementation. The line is a scenario that tells the team how the topics are arranged in the studio and what is required for their fullest visual implementation. The teams that participate in the implementation of the studio program in Nova Broadcasting Group work with a uniform order, which over the years has become absolutely mandatory. At the top it contains a description of the individual components and provides information on who is the host, editor, director and director of the console for the upcoming broadcast.

If we focus our attention on the studio program provided by Nova Broadcasting Group, we will see that behind its implementation is a huge team. Only the presenter can be seen on the screen together with his guest, who can often be a paid analyst, the so-called "Pundit". Translated, "pundit" means "an expert in a particular subject or field who is often called upon to give his opinion publicly to the public". He can also be assigned as part of the team. There are still many key figures behind the scenes, which are mandatory for the successful realization of a studio. These are editor, director, console director, sound director, graphic designer, assistant, behind-the-scenes cameraman, editor and wall manager. Each of them has different tasks.

The editor is responsible for the thematic content of the studio. He and the presenter determine what will be present in the studio program, such as video content, prints, graphics, collages and more. The editor prepares all the video content in advance together with an editor who is a narrow specialist in the field of sports. He must have a non-standard look and can also contribute with various ideas that could possibly make the video production richer and more

interesting. After that, absolutely all the videos are sent to the team that is on shift. They are handled by the director of the console, who must strictly arrange them according to the order received. He is also responsible for all cameras present in the studio. The director of the console also gives commands to the operators.

Above the director of the console is the director himself, who has the overall vision for the production. The sound director is responsible for the sound that goes on the air. He is in direct contact with the assistant, who has to place a microphone and a headset on the presenter, and only a microphone on the guest. The graphic designer is responsible for all spellings that are present in the studio program. This includes a program for the round, rankings, individual statistics, interesting facts in the form of a table and more.

The person in charge of the walls is the person who prepares the collages set in the studio and the emblems of the two teams (when we have a team sport), which are about to face each other. They all build a huge team. Good communication between individuals in it is key to the successful implementation of the studio.

Often there may be a change in order, which is dictated by various reasons. This should not be taken as a mistake, on the contrary. The order is a preliminary plan, which cannot be completed every time. The role of the producer is also important. He is responsible for the good broadcast and also takes part in the preparation of the material content in a studio.

Television commentary - the natural successor to radio commentary

As it has already become clear, the natural development of the media can immediately tell us who is actually inherited by television sports commentators. The first electronic media was the radio and it was she who made it possible for the first live commentary to appear on various events, not only in the world of sports. The difference between television and radio commentary is great.

The tasks that the television commentator and his radio colleague originally had are different. The radio commentator is obliged to convey to the listeners absolutely everything he sees. In this way, he does not spare the audience even the smallest details, such as colors, weather conditions, emotions, reactions, etc. Figuratively speaking, his voice should become a brush with which to paint the picture appearing in the minds and perceptions of the audience. The whole idea is for him to transport the listeners to the scene and make them feel part of what is happening. To

be emotionally engaged in this sporting event and to be as well informed as possible thanks to the voice behind the microphone.

On the other hand, the television sports commentator does not have to be so wordy and descriptive, on the contrary. He needs to be much more picky at certain moments and use a minimum of words to describe what is happening. This is even considered a quality, and the use of superfluous means of expression is often defined as a disadvantage. Of course, the difference comes from the fact that the main information is "exported" from the image on the television screen. In a comment, it is considered a serious mistake if what is said completely covers what everyone's eyes see (Andreeva, 2005).

When we talk about the history of television football commentary, we can not go back to the days of the great Nikolai Kolev - Midshipman. The emblematic voice from the air of the Bulgarian National Television, which is rightly designated as the doyen in football commentary and sports journalism. He is one of the most authoritative commentators on the Bulgarian National Television. A man who "created an era in the television analysis of football" (Andreeva, 2005, p. 82). In other sports, considering the historical development of sports commentary as a genre, the names of Vasil Manchenko, Tsvetan Alipiev, Nikola Ekserov, Vera Marinova and others can be distinguished.

The beginning of the sports television commentary in our country is set in the first Bulgarian television - BNT. In the history of social media, sport has enjoyed attention since the first years of its creation (Andreeva, 2005, p. 82). As early as 1961, BNT had a weekly column entitled "Sports Screen". Since 1964, a new section focused on the coverage of sports has been launched - "Sports Mosaic". Lilyana Andreeva says that there are often evaluative moments in the reports that are present in these two sections. She added that the behind-the-scenes commentary came in 1964, when 30 live sports broadcasts were made in Tokyo. One of the professional tests for sports commentary journalism was the coverage of the Universiade 77. At that time, each PTS (Mobile TV Station) had 4 cameras. BNT provides Intervision and Eurovision with materials about the events of the Universiade 77, and this approach is a practice at all major sporting events in our country (Andreeva, 2005, p. 83). Initially, the Bulgarian National Television was the first media outlet to receive the rights to broadcast various sporting events in Bulgaria. Something that is

changing dramatically in the 21st century. The expansion of the television map in our country, if we can define it that way, also gives impetus to the processes we observe today.

Lilyana Andreeva (2005, p. 87) says that "sports journalism became a strong media product" between 1990 and 2005, and sports journalist Georgi Atanasov added: the media. The opening of information to world sports has created a constant hunger for receiving, absorbing and feeding on sports news "(Bulgarian Journalist, No. 3, 1995). Today, sports commentary is not limited to the broadcast period of a sporting event. The comment could have a serious impact. "This process already qualifies as 'instinct and habit.' Sports commentary doesn't just lock into the event. He expanded the scope of his sites - from corruption, political and business interference in sports to portraits of the most popular sports stars. The market mechanism in the media drives the competition, and hence the search for new and new ways for strong sports commentary" (Andreeva, 2005, p. 87). This is absolutely true and shows how wide a range of knowledge every commentator and sports journalist should have. Today, in fact, it is not enough for a specialist in this profession to have knowledge only about the sport in which he is most interested. He is obliged to delve in depth into various problems, which he can find thanks to the widest possible range of qualities in different areas, which will allow him to look at a topic from as many different angles as possible.

3. Chapter Three. The modern views of television football commentators. Trends and Applicable Models in Practice

In this chapter of the dissertation we consult the opinion of some of the imposed commentators in our country and analyze what they said. During the study, we conducted standardized interviews with four different interlocutors. These are Borislav Borisov, Lachezar Proinov, Dimitar Tanev and Lyuboslav Lozanov, who have been part of the sports department of Nova Broadcasting Group for years. We asked all four 16 specific questions, which were entirely related to various aspects and moments of the work of the television commentator. We focused on these four commentators, because they are recognizable people on the Bulgarian television and names are imposed in the profession. Borislav Borisov is known to the audience for his encyclopedic knowledge in the field of English football and more. Lachezar Proinov is a sports commentator who deals with football, basketball, Formula 1 and other sports. Dimitar Tanev is a specialist in French football, and Lyuboslav Lozanov is part of the team that covers Bulgarian football. Thanks to the answers given by them, we got the opportunity to bring out some interesting trends and applicable models in practice. We also understood what are some of the modern views of today's television football commentators. In the course of this chapter we included an interview with another proven specialist in the field of football commentary in our country - Vasil Delov, which he himself gave to the author and Pavel Kolev in one of the episodes of the show "The Diary of La Liga" on Max Sport 4 on 18 January 2022. In it he shared some of his vast experience gained over the years in covering some of the biggest football clashes in the UEFA Champions League.

Various case studies were also included. We made interesting judgments about the difference between commenting on a collision alone or with a colleague at the commentary desk. What should be the profile of the second commenter and how best should they distribute their responsibilities during the meeting? We derived the definitions of "intro" and "guide". When should they be used and can they help a commentator? We highlighted the elements or the so-called "Modules" that a commentator may encounter during his work, and we looked for ways in which it is possible to shape his individual style. During the work on this chapter we formulated several different models for commenting on a football match. Some of them are applied on the Bulgarian television air, and others are not. We also described a specific model of commentary,

which includes three specialists. It is used for some of the most interesting football matches of the Spanish La Liga TV Championship. This allows for even greater added value.

Finally, we made a detailed monitoring of the positioning of the various championships and tournaments on Bulgarian television to see which are the main media groups that are fighting for the largest share of the audience in front of the screen. But let's start with what qualities a commentator should actually have, according to some of the current names in the profession.

What should a commentator have, according to commentators?

So far in our dissertation we have tried several times to find the main qualities that a good TV sports commentator should have. This was one of the questions we asked our interlocutors in the standardized interviews conducted with some of the established names in the profession in our country. Borislav Borisov said that "commentators must be in love with the sport they are commenting on." He added: "Yes, they can comment on other sports, but if they have a titular, they must be really in love with the game." we speak Bulgarian as a mandatory element for commentators, but goes into much more serious detail in terms of other basic qualities that a commentator must have: "I would add one more thing - the sense of culture that the state whose teams, for example, you comment, he suggests, because it's good not just to convey what is happening on the field, but also the emotion, the passion that these teams that are on the field would invest. And you can't do that without actually knowing how they feel. Accordingly, to perceive and analyze the culture they have as a society." This again shows how extensive a field of analysis is television sports commentary, and football in particular. Sometimes it turns out that it is not enough to know the whole sporting aspect of what is happening. Sometimes it is necessary to go beyond it in order to be able to approach an even larger circle of viewers in front of the screen. To do this, you need to understand in detail what you are about to comment. In this way, a commentator manages to show an even more serious attitude to the overall work process and create a feeling of greater engagement in the audience in front of the screen.

Lachezar Proinov highlights the respect that a commentator is obliged to show towards the sport he covers and the participants in it. He added: "Do not waver in qualifications and negative epithets in an effort to be different from others. Sometimes it just seems silly." Lachezar Proinov adds that it is good to demonstrate the necessary emotion, but it should also be measured in the "right moments". He adds that a commentator must show competence, have a good language with

which to analyze what is happening, because the viewer is familiar enough with the players themselves, and he himself sees well what is happening on the field. "Something we have been convinced of so far in our dissertation. It is extremely important for television commentators to try to add informational value to the match they cover, and not to get closer to the task of radio commentators, which to this day is primarily to monitor what is happening on the field.

Dimitar Tanev shares that in the first place among the most important qualities that a commentator must have is "feeling" and adds: "Whether it is about how much to talk, at what moments to do it, when to present a certain information to the spectators, when to speed up and when to slow down the speech, not to overdo the decibels ... The rich vocabulary is also very important, as well as the excellent knowledge of the football rules - which includes following all the innovations in it. A commentator should also not impose his opinion on the viewer - but to offer a reasoned explanation of what happened. "Among the most important qualities Dimitar Tanev orders excellent knowledge of the rules. No matter what sport we are talking about, every commentator should be as aware of the rules as possible and know them in detail. This applies as much as possible to the football regulations. Very often individual points in it can change. It is extremely dynamic and the news in it sometimes comes spontaneously and unexpectedly, which means that every sports journalist and commentator should strive to be as aware of them as possible. Otherwise, he risks being surprised, which is something every commentator fears.

Lyuboslav Lozanov adds that it is important for a commentator to be "impartial", but adds that this is far from enough. "For me, a good TV sports commentator must be not only impartial, but always well-prepared, feel the pace and rhythm of the match, and be able to balance between when to speak and when it is better to remain silent."

If we gather these few different opinions and arrange them, then a good TV sports commentator is obliged:

- to be in love with sports
- to have a sense of cultural culture in the country
- to respect sports and participants in the event he commented on
- not to stagger in qualifications and negative epithets in an effort to be different from others
- to have a good language culture and a rich vocabulary to analyze what is happening on the field

- to know perfectly the football rules and follow all the innovations in it
- not to intrude his opinion to the viewer, and to offer a reasonable explanation of what happened
- to be able to balance between when to speak and when it is better to remain silent
- to be impartial

Many and various elements that are largely necessary to have a professional in the field of television commentary. But now is the time to look at how a commentator can become an impartial arbiter of what is happening and how difficult it is to achieve.

To leave your own biases in the background

Is it possible, when you are a fan of a football club as a child and over the years it has become your dream to comment on his match, when this wish of yours comes true, to hide your own preferences? Certainly, many football commentators have found themselves in such a delicate situation, in which they know that they cannot give control to their emotions and must strive to be professional and be as objective as possible. Lachezar Proinov, a longtime sports commentator from Nova Broadcasting Group (in an interview with the author), to the question: "What irritates you the most in sports comments when you are a spectator?", Answers: "It irritates me when I feel bias towards a team when there is too much or too little talk and no balance, when there is no emotion or too much and when too much relies on analysis or statistics and important moments from the course of the sporting event are missed ". Indeed, commentators are often accused of showing some bias towards a team, competitor, etc. This is often one of the problems they have to deal with and work on in an attempt to fix it. Because commentators must be professionals in the first place, and this requires maximum objectivity. From the answer of Lachezar Proinov we notice the word "balance", which is also very important and discussed. The sports commentator has a huge range of options that he must use very carefully to make his comment as colorful, useful, unobtrusive and enjoyable. Its goal should be, when the event is over, on the one hand to have the feeling of a job well done, and on the other hand, the people in front of the screens to have the maximum pleasure from what they saw. Lachezar Proinov adds: "It is absolutely inadmissible to show bias, although fans of the teams often accuse the commentators of this." Definitely the commentators are most often accused by the fans of showing their personal preferences during a match, which is also interesting to be subjected to a more detailed analysis. In general, there is

hardly a commentator who wants to be reproached in this direction. Very often the opposite effect occurs. In an effort to disguise his own preferences, a commentator may stumble in the other direction. To be too critical and demanding of his favorite team, and this will create the impression among the fans in front of the screen that he supports the opponent. Regarding the concealment of his own biases, another well-known football commentator in Bulgaria, Vasil Delov, said that a commentator was inclined to "compensate" when covering a live match of his favorite football club. Vasil Delov is known to the Bulgarian television audience in our country for his work around the matches in the most prestigious European club competition - UEFA Champions League. The matches of this tournament have been broadcast on BTV for years, and Delov has commented on a total of 7 finals from the venue. One of them is the clash between his favorite Bayern (Munich) and Borussia (Dortmund) on May 25, 2013 at Wembley. In this match, the Bavarians won 2: 1 and lifted the trophy. "Commenting on the final of your favorite team is special and very difficult. I want to say that when you comment on your favorite team, it is very difficult, because you try to compensate for the fact that people feel that you can have a weakness for a team and you always look, so to speak, to compensate "(in an interview with the author and Pavel Kolev in the show "The Diary of La Liga" on Max Sport 4 from January 18, 2022). Interestingly, over the years Vasil Delov has managed to build a good partnership behind the microphone with another famous commentator Alexi Sokachev and adds something curious: "Alexi Sokachev until the last, when there was a match at Liverpool, people wrote on the forums a fan of United, "how can he comment on a Liverpool match. He was constantly insulted that he could not be from Liverpool. And the opposite effect occurs. Obviously, trying to find some balance, because these teams we are talking about have a lot of fans and can always feel how well prepared you are, what you know or do not know about a team, the intonation with which you comment, you can immediately make a wrong assessment of whether you are a fan or not. But it's part of the profession. " And we can definitely agree with that conclusion. No matter how objectively and impartially he tries to cover a football match, every commentator can at some point cause the viewers to feel that he has certain preferences, as the fans themselves have them. To a large extent, all football fans have their favorite teams and can sometimes get the wrong idea about the position of the commentator on the other side. Impartiality is defined by another Bulgarian television commentator, Lyuboslav Lozanov, as one of the most important qualities that people behind the microphone should possess. Lozanov has covered a number of major matches live, one of which was the clash between

Manchester United and Manchester City at Old Trafford. Behind him is the final of the tournament for the Cup of Bulgaria between "Botev" (Plovdiv) and "Ludogorets" (Razgrad) from 2017. To the question: "What do you think are the most important qualities that should have a good TV sports commentator?", he gives the following answer: "Probably the most common answer is 'impartiality'. I absolutely agree with such a statement, but I definitely do not think that this alone is enough. For me, a good TV sports commentator must be not only impartial, but always well-prepared, feel the pace and rhythm of the match, as well as be able to balance between when to speak and when it is better to remain silent. In my opinion it is clear that for a commentator it is far from enough just to show an impartial uniform yardstick to the performance of teams that face each other, and vice versa. There are many different components that are absolutely necessary to build a successful comment.

Different models of comment

There are also several different commentary models that are directly dependent on the number of commentators and their expertise.

Figure 1. System distribution of the modules when commenting on a sporting event by two people.

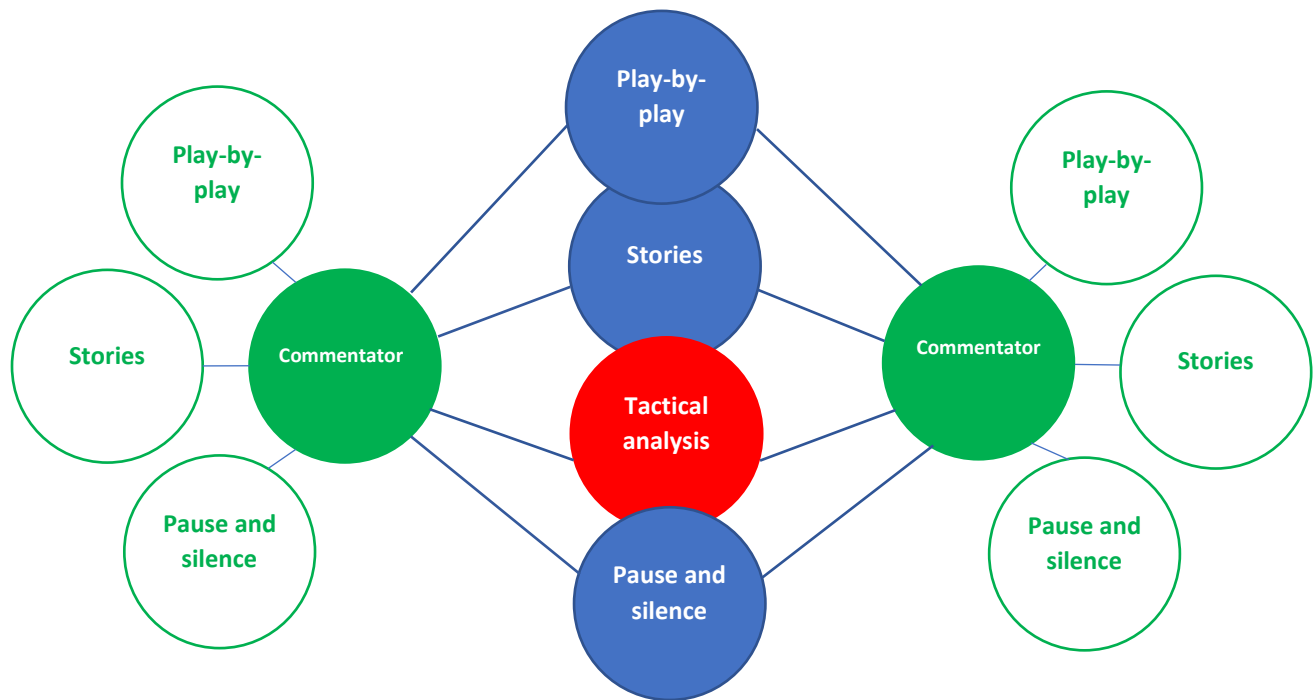

The visualization is author's.

In the green circle we see a "commentator" who can also be seen under the American name "announcer". It covers 3 of the 4 modules, being responsible for "game monitoring",

"stories and narratives" and "pause or silence". The analyst is responsible for the 4th module, which is also very important - "tactical analysis of the game".

Figure 2. Systematic distribution of the modules when commenting on a sporting event by two people performing the same role.

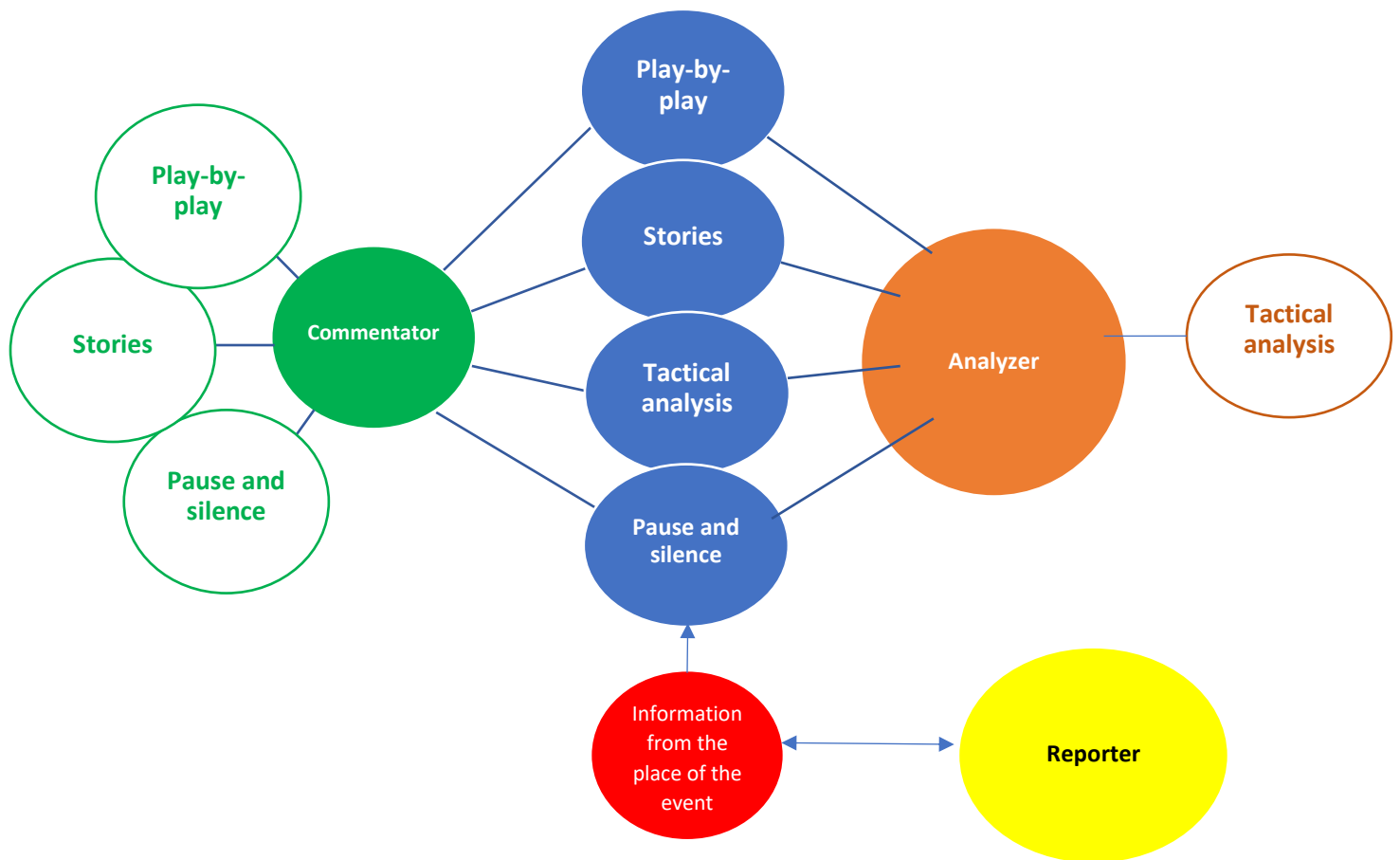
The visualization is author's.

With such an approach, it is very easy to overlap the tasks of the tandem responsible for commenting on the sporting event. This can definitely become a problem. One way to avoid it is for commentators to divide their responsibilities and systematize their training.

It is possible that one of the two will get acquainted with everything that is most interesting for one of the participating teams, and the second commentator will focus mainly on the other team and the most curious details related to it.

This approach is also risky. However, even here we can say that in Bulgaria the practice of two commentators, who are sports journalists, to cover a football clash together is far from over.

Figure 3. Commentary model used on La Liga TV with the participation of a commentator, analyst and reporter from the scene.

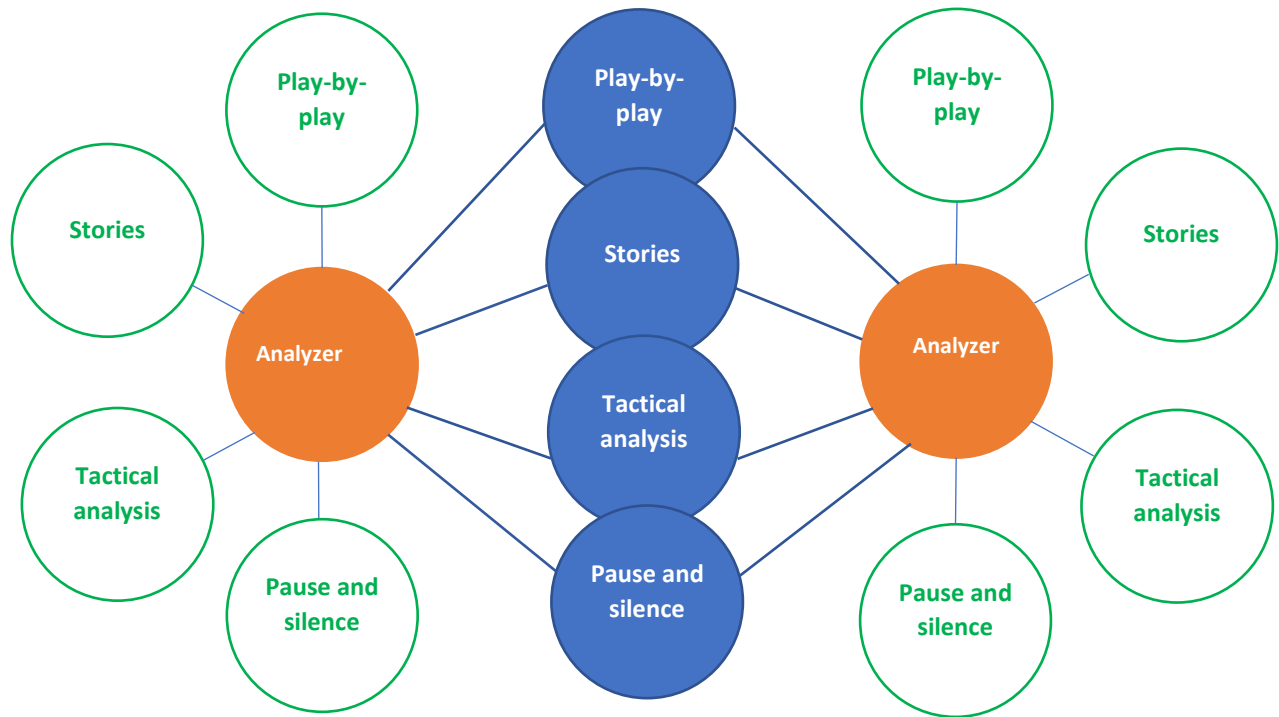

The visualization is author's.

In this figure we see that to the already analyzed four modules (game tracking, stories and stories, tactical analysis and pause and silence) we can add a fifth one, which we title - "Information from the scene". This information can be made available to viewers only if the reporter is included in the commentary of a football match. He is the person in charge of this module, and indeed, if he manages to do his job well, the commentary may become even more interesting.

This is the time to clarify that the reporter cannot be considered a third commentator. His voice is heard live on air, but this happens sporadically during a match and only in moments when he has interesting information and has something to add.

Figure 4. Model of a commentary on a football match by two analysts.

The visualization is author's.

In this model of commentary on a football match, we can assume that both analysts are responsible for all four modules. We can't imagine that the only thing they will do in a match is to tactically analyze the individual elements of it. On the contrary. In such situations, both must not only give their opinion on specific moments of the match, but also follow the game, have prepared stories and stories, and at times remain silent.

4. Chapter Four. Attitudes and preferences of the television football audience in Bulgaria

In this chapter of the dissertation we turn to the television football audience. We will do this through an anonymous survey we conducted online. The aim is to find the opinion of the TV football audience on 3 main topics:

- Favorite football championships and tournaments
- Preferences and attitudes to football commentary
- Preferences and attitudes to commentary studios

The results obtained are subjected to detailed and in-depth analysis. The different opinions of the survey participants on a number of issues helped us to look at the work of the commentators from a different angle. So far in the dissertation it became clear that the main task of the people behind the microphone is to be of benefit to the audience. To complement a football match and make it even more enjoyable to watch by people in front of the screen. This can be defined as the "duty of commentators". That is why the opinion of the people in front of the screen is so valuable. The conducted research gives us the opportunity to reach some of the problems before the native specialists in the profession. To most of the questions in the prepared survey, the participants had the chance to give a free answer in the form of a text. This gave us the opportunity to get some interesting answers regarding various aspects of the work of the commentators. The most interesting opinions are also presented in the study in the form of quotations. All results are visualized with the help of specially prepared graphs, which can make it even easier for us to assimilate the data.

Basic information about the conducted anonymous survey

In the period from October 29, 2021 to December 2, 2021, an anonymous survey was conducted with the title: "Attitudes of the audience towards football championships and tournaments on the Bulgarian television air." The survey consisted of 20 questions with an average completion time of 5 minutes and 29 seconds. The answers received are 1025 answers, of which 5 are invalid. These five participants did not fill in more than 5 questions from the survey, which makes 25% of all answers. This shows a lack of interest and sufficient commitment to the study.

They will not be included in the analysis. The survey was conducted online using the Microsoft Forms platform.

The objectives of the study are several. In order to achieve them, we structured the survey so that at certain moments there are specific and clearly formulated questions on strictly defined topics. One of our tasks is to bring out the favorite championships and tournaments of the TV audience in our country.

As we have already seen, the diversity in the Bulgarian television today is huge in terms of football products that fall into the portfolio of individual media groups. In the survey can be found all the most interesting top championships on the Old Continent, which are supposed to enjoy the largest audience. The same goes for the most prestigious club and international competitions.

The other two main goals of the survey are related to the preferences of viewers to football commentary and television commentary studios, which accompany most of the meetings on the Bulgarian air. Our main task is to find and analyze the attitudes of football fans.

Conclusions from the survey

From the survey, which involved 1,020 people, several conclusions can be drawn on the various topics we studied. Again, we should note that they were 3 in number:

- Favorite football championships and tournaments
- Preferences and attitudes to football commentary
- Preferences and attitudes to commentary studios

The most popular football championships

It should be noted here that the survey can hardly give us an answer to the question: What is the most popular football championship among spectators in our country? Looking at the results of the survey, we can easily decide that this is the English Premier League. She won the vote with 409 votes before the second most frequently mentioned answer - Serie A of Italy. Bulgaria's First League is in 4th place on this indicator, with 94 people choosing this championship as their favorite. However, it is a public secret that the Bulgarian championship is the most liked and

preferred by the spectators in our country. This is absolutely normal, because Bulgarian teams still have a large base of fans who like to watch their favorite teams every week.

On the other hand, the English Premier League is the foreign football championship, which generates the most serious spectator interest in our country. This is also absolutely expected. The Premier League is the championship that is at the top of this Top 5 club championships on the Old Continent. It involves teams such as Manchester United, Manchester City, Liverpool, Arsenal, Chelsea, Tottenham, Tottenham, Everton, Aston Villa and others, which have a huge number of fans in Bulgaria. Over the years, the participation of famous Bulgarian football players in this championship has helped the interest in the Premier League in our country. The last such striking examples are Dimitar Berbatov, Stilian Petrov and Martin Petrov. Players who managed to leave their mark on the Island. Dimitar Berbatov even became the top scorer of the championship in the 2010/2011 season, when he defended the colors of "Manchester United". A great achievement that all Bulgarians can be proud of. Stilian Petrov was the captain of one of the traditional English clubs - "Aston Villa". When there are players from a country who compete at a high level in one of the biggest championships on the Old Continent, this can not but affect the interest of spectators in a particular country specifically to this championship. Of course, this is not the only reason for the Premier League to be at the top in our country in terms of interest among international championships.

The coverage of the English Football Championship should also be noted. In the 21st century, Premier League matches have found their home in Bulgaria. At the beginning of the century, they were broadcast on the Diema TV channel. He later changed ownership, now part of Nova Broadcasting Group, but the Premier League remained a priority product for the media group. Of course, in the last more than 20 years we have moved to the practice of using paid channels. Today we cannot watch Premier League matches on the public channel Diema. They are broadcast on the sports channels of the "Diema XTRA" package, but still viewers in Bulgaria know where and when they can watch the matches of this championship. Over the years, it has become a tradition for them to be broadcast on these TV channels and this also contributes to the great interest in the championship.

The development of the clubs participating in the English Championship should not be overlooked either. The Premier League has become an attraction for some of the best footballers

and managers in the world. For example, there are proven specialists such as Josep Guardiola, Jürgen Klopp, Antonio Conte, Thomas Tuchel and others. In the summer of 2021, Cristiano Ronaldo returned to Manchester United, who in the 2021/2022 season managed to become the first player to cross the 800-goal mark in his career. Something that no player has achieved so far in the history of football. The mega deals with the television rights to broadcast the Premier League matches over the years have made the clubs participating in the championship extremely rich. Today the championship is synonymous with the word "class" and logically the interest in it in our country is the greatest.

The added value of commenting on a football match

Our research showed that what the viewers in our country are most looking for is the added value in the commentary of a football match. A huge percentage of respondents (82%) said that football commentators "often" use clichéd expressions and phrases. Data that clearly demonstrates that this is gaining ground, as one of the biggest problems for modern commentators. On the one hand, this is certainly due to the huge volume of football clashes that are broadcast on the Bulgarian air. In this way, an expression or phrase can very quickly be "worn out" and easily become a "cliché". On the other hand, football commentators in our country are obliged to have vast knowledge of various natures and a very rich language culture. They should strive to "escape" from the use of memorized sentences and words that the audience defines as "clichés". It is necessary to use means of expression that carry more information, and through them to achieve greater added value to the commentary of a football match. This is very important and valuable for a good commentator. The viewers in front of the screen must receive the highest possible quality, not only in terms of picture and sound, but also in terms of the content of the commentary. And those 82%, according to whom commentators in our country often use clichéd expressions and phrases, show that there is definitely something to be desired from their work and preparation. Something very important must be noted here.

This is not a problem that occurs only in our country, but on the contrary. The trend of excessive use of clichés is also observed in other countries. Entire books have been written on this topic, in which this problem is subjected to a detailed analysis and explores the reason for the use of clichéd expressions and phrases in the commentary of a football match or other sporting event. Earlier in the dissertation, an example was given of Adam Harry's work, *Football Clichés*. This

shows that clichés are an obstacle that must be fought by absolutely everyone in the world who dares to stand behind the microphone to comment on a sporting event.

The study confirmed something else. The vast majority of respondents have their own opinion on what a comment should contain. And there is nothing wrong with that, on the contrary. However, the commentary is largely a matter of taste and preference. Some want to listen to more tactical analysis. Others want to learn a new curious story about a football player, coach or team. It is so and most likely it will be so in the future. This is what makes a successful comment so difficult, because it has to be diverse. To be colorful and to integrate in it as many of the components already listed in the dissertation. This will give the commentator a chance to reach the attention of more viewers. It will also give him the opportunity to build the desired balance in his commentary.

Audience interest in the commentary studios around the matches

One of the main tasks of the survey was to examine the interest of television viewers in studio programs around the matches in various championships and tournaments. In the different media groups in our country, which have football matches in their portfolio, there are also different practices that have already been described earlier in the dissertation. Some rely on commentary studios around almost all the meetings they broadcast live, while others use this approach only at certain meetings.

The survey showed that interest in the studios is not lacking among the viewers in our country, but at the same time it is not so serious. Only 11% of 1,020 people said that they always watch the studio program around the clashes that are of interest to them. This percentage is definitely not high. This makes a total of 110 respondents. On the other hand, 48% of the participants in the survey stated that they watch the studio program, but at certain matches. Thus, if we add up these two percent, we will get a total of 59% of respondents who still say they have an interest in the studios. And this is more than half of those who took part in the study, which shows us that the studio program should not be accepted as an outdated method of covering a sporting event, but on the contrary.

In some parts of Europe, studios sometimes even surpass interest in football matches. Of course, foreign studio programs often feature former world football stars. Two very eloquent

examples from the 2021/2022 season can be given here. One is the studio program around the biggest football match in Spain - "El Clásico", which again pitted "Barcelona" and "Real" (Madrid) on October 24, 2021. The studio on "La Liga TV" (the Spanish championship itself) around the match was extremely interesting. It was hosted by football legend Gary Lineker. He is considered one of the greatest strikers in the history of England, and for years he has been one of the highest paid football commentators, analysts and presenters in the world. In addition, Lineker is a former Barcelona player. His guests were two other former players of both teams - Albert Ferrer and Aitor Karanka. La Liga TV's studio was positioned next to the Camp Nou, which also attracted the attention of viewers.

We can give another example. He is from the studio program for one of the biggest matches in the English Premier League between "Manchester United" and "Arsenal" on December 2, 2021. One of the broadcasters of the championship is Amazon, and in the studio for the clash between the two teams were Patrice Evra, Alan Shearer and Thierry Henry. Evra is a former Manchester United player who has won absolutely everything with the Red Devils in his career. Shearer is one of the greatest goal scorers in the history of the Premier League, and the same goes for Henry, who is an Arsenal legend and world champion with France since 1998. Just the mention of these three names can make an avid football fan. to pay the Amazon subscription of 7.99 pounds and watch the studio around each match, because it has all the prerequisites to be very interesting. And people around the world do. They are ready to pay their subscription not only to watch a football match, but also to hear what these luminaries have to say in the greatest game. Broadcasters around the world are also investing heavily in attracting these top analysts to their teams. All these listed former footballers receive huge fees to analyze what is happening around a clash and to express their opinion publicly on the most important and current topics.

This only shows us that worldwide studios are far from being left in history, on the contrary. They are constantly evolving and are an integral part of every football clash, and the various television providers and media outlets that hold the rights to a football championship find in them an opportunity to increase their viewing share. Of course, these international media giants have huge budgets, which simply cannot be compared with those of the leading television media groups in our country.

IV. Results and conclusions of the research

The literary review of the dissertation demonstrates that the profession of sports commentator has deep traditions. Ever since its introduction into people's lives through radios, it has become a field of discussion. Good football commentary for some may fail for others. Opinions about its content differ, which makes it even more interesting to analyze. The first commented matches on the radio in Great Britain and Germany date back almost 100 years. Various concepts for the implementation of the comment have been applied in the past. Thanks to the natural development of technology and the entry of more and more alternative information sources, the ways in which today's professionals have behind the microphone are increasing. Their number is incomparable to that of commentators in the past.

At the beginning of the sports commentary, when it was formed as a journalistic genre, the voices from the radio and television also faced many technological problems. Often the connection from the place of the event is broken, and this is also the reason for generating various dilemmas and difficulties for the first commentators. The introduction of the so-called "gryd system" of commentary in the UK by the BBC is an interesting and innovative move that has lasted for more than decades. Since then, the dynamic processes in the development of commentary, resulting from the tastes and attitudes of the audience, have been noticed. At one point, this imposed system in the coverage of football matches is depreciated and to some extent becomes a burden for listeners. This leads to its elimination and demonstrates the need to develop new models in the field. World War II interrupted attempts to introduce innovative practices for several years. Since the end of the global conflict, the development of commentary has progressed. Different models of commentary appear with a varying number of participants, some of which are still relevant today.

Nowadays, an example of this is the coverage of a football match by two people. In the course of the dissertation we brought out several working models in practice. The mentioned one, with the participation of two equal commentators, is widespread in a number of European countries. In Bulgaria, however, it is beginning to lose its popularity. This is due to the huge number of matches that to date find a place on Bulgarian television. It is incomparable with the volume of meetings recorded directly in the late 20th and early 21st centuries. The monitoring of the positioning of the individual championships and tournaments on the Bulgarian television air

shows that at the moment, to a greater or lesser extent, matches from 31 club championships and other competitions are broadcast. 29 of them are broadcast in the sports channels of two media groups, which share the same staff. This generates a huge amount of work for these specific specialists and contributes to the isolation of the model using two commentators. The large number of sports products for coverage also creates a more competitive environment for commentators in our country. Maintaining a high level requires detailed and specialized training. However, when standing in front of the microphone, the commentators are obliged to be as precise as possible in the selection and interpretation of the information previously selected by them.

The rich football production also affects the vocabulary used. Today, very quickly defined words and expressions can become a cliché, and this reflects on the interest of listeners and viewers, as well as to influence their evaluation. The Bulgarian television air has created a demanding audience, as evidenced by the anonymous survey. His analysis showed the diverse views and attitudes of viewers to football commentary. The main irritant among the respondents was the use of clichéd expressions and phrases, as well as the demonstration of bias. The participants in the study were given the opportunity to express their views on a number of issues. From the analysis of the answers it became clear that what they are looking for, both in the commentary and in the commentary studios, is a balanced use of several separate components, through which higher added value is achieved. These are author's materials, statistical information in the form of graphs, tactical analyzes, interviews with coaches and players, as well as live broadcasts from the venue.

This is exactly what the specialists themselves are striving for. Thanks to the standardized interviews with four established commentators in our country, we built a framework with practical advice and expert opinions. The answers of our interlocutors show us how complicated the process of implementing a successful television commentary is. It should be colorful, correct, interesting and accessible. The knowledge that the person on the screen needs to have is the most diverse. In order to make a good impression and touch the maximum number of viewers in front of the screen, the commentary is important to be balanced. The widespread model in our country of covering a football match with a commentator who is a sports journalist poses serious challenges to him. His overall task is extremely complex because he has to combine several different responsibilities. He has to follow what is happening on the field, to diversify the commentary with news and stories,

to analyze what he sees and at certain moments to present his expert assessment. However, a commentator may be given the freedom to build a completely different style that is not based on any of these components. In the Bulgarian television air we have a vivid example of a strictly individual way of commenting, which is characterized by the rich use of metaphors, comparisons and definitions of a humorous nature. This demonstrates that commenting in a strict framework is not always mandatory.

Before the specialists in the field in our country today, there is another problem. This is the lack of opportunity to comment on meetings from the venue when we talk about international matches. The mentioned huge volume of matches, which are broadcast on the Bulgarian television air and their concentration in a small number of media groups, reflects on the number of international meetings, covered directly by the place of the event. At the beginning of the 21st century, a number of matches from the most prestigious European club competition, the UEFA Champions League, are commented on live from different parts of the Old Continent. The same goes for other matches in some European football championships, such as the English Premier League. In recent years, this practice has changed. Today, the number of matches from foreign championships and tournaments with commentary from the venue is very small. This will inevitably have a negative impact on the development of commentators in our country. In our country, however, it remains the practice of Bulgarian football matches and those with the participation of local representatives in European club tournaments to be commented live from the venue.

In the dissertation we present several more working models in practice. They are described and analyzed in Chapter Three. We also gave some examples of imposed trends in the foreign media. The more popular principle in the West is the one with two commentators. The first is a sports journalist and the second an analyst. This is a practice that is almost absent in Bulgaria. There are rare moments when former football players, coaches or specialists stand behind the commentary desk to directly cover a football match in our country. There are such examples, but in other sports. In England, a commentary model was imposed by two analysts. This is something we have not seen in our country when covering a football match. In Spain, we have a three-person commentary model - a sports journalist, analyst and reporter from the scene, who also has the opportunity to go live to share interesting first-person information. This is again a model that is

not used in our country. The detailed review and analysis showed us the distribution of responsibilities between the participants in the respective variants. All of them provide different prerequisites for providing a comment with greater added value. It is interesting whether in the future some of these listed and analyzed models will not be necessary for the coverage of football matches on Bulgarian television.

In the dissertation it became clear that there is a significant difference between radio and television commentary, which makes the tasks of professionals in both types of media strictly specific. We came to the conclusion that the number of words used by commentators on the radio is significantly higher than that of their colleagues on television. Much of the expression in the radio commentary is used to describe the action that takes place on the ground. In this way, the commentator tries to build a picture in the minds of the listeners, while in television the viewers get an image in front of them. This leads to another component of television commentary - a pause of silence, the use of which is unacceptable on the radio. In short, a television commentator should not allow himself to cover a meeting in the style of his colleagues on the radio and vice versa.

In the overall coverage of sports products at home and abroad, another element has been imposed - the television commentary studio. It is widely distributed in two of the leading media groups in Bulgaria, which broadcast most of the football matches on the national air. It is a well-established practice for a commentator to be a presenter at certain moments. This requires even more specialized training on the one hand, but on the other hand provides him with an even richer arsenal of skills. In this more specific role, the specialist develops his analytical view of what is happening. In such situations, it is important that he summarizes the most important moments of the meeting, focusing on key game situations. Being limited in time, with the practice the presenter acquires the ability not only to sift out the most important, but also to present it in a more structured and information-rich way. The dynamics of the work of all those involved in covering a football match, generates more tension. He is an integral part of the sports commentator profession.

All the above proves the thesis that football commentary, as part of sports journalism, is constantly evolving in all directions. Over the years, it has been directly influenced by large-scale technological and digital development, as well as by the ever-growing demands of the audience. Thanks to the deep penetration of social networks in people's lives, today not only commentators and sports journalists are part of the matrix of information flow. It also includes recipients, which

makes them much more aware than their predecessors. This, in turn, further complicates the work of sports professionals. Providing exclusive content is becoming a priority, but its implementation is difficult in practice, precisely because of the speed with which each piece of news becomes publicly available in negative time.

Through our dissertation we looked at television football commentary from as many angles as possible and became convinced of its multicomponent nature, which requires specialists in the field to have an extremely wide range of knowledge and a variety of skills.

In the first chapter of the dissertation we come to several conclusions. We are once again convinced of the rich history of sports journalism and discover some of the difficulties that professionals have faced in the past. The development of sports commentary has been a dynamic process since its inception. Radio executives in both the UK and Germany show some differences in their preferences for sports content. Using the radio is a challenge for everyone. Not only for those who cover live sports events, but also for listeners in front of radios. They are the first in history to have the chance to stay at home, but through the voice of the commentator, to move to the field where the action takes place. But to make this happen in the most effective and accessible way possible, both the BBC and Germany's national radio are trying to build different models to cover these events. We see that the use of the so-called a "gryd system" is needed, as is the practice on the Island. It came into use in the early years of radio commentary. This period is very important and shows us examples of successful partnerships between two different types of media - newspaper and radio.

In these years, the people in front of the radios take on the role of students, who can use the pre-prepared maps to find out more easily what is happening on the field. This is one of the first models to cover a sporting event. From two commentators, one leading, and the other watching in which square the action takes place. In the following years, this model began to become ineffective, after some listeners found it annoying. Here we can see the constant need for development in the field. There are also supporters of the "network system" who want it to be expanded, but the BBC has decided to remove it once and for all. Its imposition on the Island, but its rejection in the first attempts to introduce it in Germany, also demonstrates the different views on the content of the commentary.

After the Second World War, the imposition and testing of new models began. The BBC integrates the use of two commentators with unequal roles. The first commenter is the main one, and the second one has to supplement the content in different ways when he gets the word. A little later, a model of covering a sporting event was introduced with two equal commentators with uniform obligations, a form of realization that is still used today.

In Germany, there is political interference in the overall development of commentary in the country. The author's hypothesis, Thorsten Mueller, that the aforementioned 1954 World Cup final had its impact, has its arguments. It can also be seen here that in different parts of Europe the concepts continue to differ. In Britain, the commentary is more intense today, while in Germany it remains more restrained. It is difficult to put a comment in the frame. Depending on the development of a match, he can always "get out of control". It is possible that the emotionality of the commentators will take over. The birth of sports commentary in Bulgaria also happens thanks to the radio. It comes relatively later than its introduction in the West, and this also applies to television commentary.

All this leads us to the conclusion that the profession of sports commentator has great traditions. Ever since its introduction into people's lives through radios, it has become a field of discussion. A good comment for some may fail for others. Opinions about its content differ.

The forms of realization of television commentary today are very different. This also applies to the professional roles that commentators can play. They are obliged to use the most verified information sources. This is due to the serious flow of news and the large number of alternatives for finding interesting stories. The main condition is that they are completely reliable. All this poses serious challenges to television commentators in the process of their preliminary preparation. It is important for them to limit the most common mistakes. Do not use clichéd expressions and phrases that are a "natural enemy" in the formation of their own, distinctive style. There are many professional requirements for commentators. The nature of the work requires those who stand behind the microphone to have a wide variety of skills.

V. Contributions to the dissertation

Theoretical contributions

- The extensive historical literature review of the origin and development of sports journalism and highlighting its specifics in different stages of development clearly demonstrates the evolution of football commentary from its inception to the present day.
- The technology for the implementation of quality and balanced television football commentary is theoretically substantiated and through this approach, upgrading knowledge in terms of sports television journalism is proposed.
- The main components that are present in the content of the television football commentary are presented and thus the Bulgarian media knowledge about the genre specifics in sports journalism is enriched.

Practical and practical contributions

- Through practical standardized interviews, specific practical advice for the work of a sports commentator was obtained, which can serve as a guide for the television sports commentator.
- Based on a statistically significant anonymous survey, the current attitudes of the television football audience and its preferences regarding the commentary and content of football studios are highlighted, which can be effectively implemented through appropriate content in the work of football commentators.
- A practical model has been developed for the implementation of a comment with greater added value.

VI. Publications on the topic of the dissertation

1. Participation in "Collection of reports from the doctoral seminar №2", at the University of National and World Economy, Sofia, 2021 and scientific publication on "POSITIONING OF FOOTBALL CHAMPIONSHIPS AND TOURNAMENTS IN THE BULGARIAN TELEVISION, Sofia" complex - UNWE, 2021;
2. Participation in the "Jubilee Tenth International Scientific Conference for Students and PhD Students", INFRASTRUCTURE: BUSINESS AND COMMUNICATIONS at UNWE, Sofia, April 21, 2021 and a scientific publication on the topic: "GENRES IN TELEVISION: TELEVISION: TRANSTENFANZA TRANSTANFARM";
3. Participation in the "International Scientific Conference for Students and PhD Students 9.1", INFRASTRUCTURE: BUSINESS AND COMMUNICATIONS at UNWE, Sofia, April 22, 2020 and a scientific publication on "SPORTS NEWS ON THE INTERNET" (ANALYSIS OF THE PRACTICE OF gong.bg) “.

Bibliography of the information sources used in the abstract

1. **Andreeva, L.** (2005). Television genres. Sofia, Bulgaria: University Publishing House "St. Kliment Ohridski ”.
2. **Efremov, E.** (1999). Sports journalism. Sofia, Bulgaria: University Publishing House "St. Kliment Ohridski ”.
3. **Efremov, E.** (2020). Sports in the media world (Editorial challenges). University Publishing House "St. Kliment Ohridski ”.
4. **Efremov, E.** (2021). Journalistic editing (Third supplemented and revised edition). Sofia, Bulgaria: Faber.
5. **Ivanova, P.** (2008). Television genres (Theory, methods, models). Sofia, Bulgaria: University Publishing House "St. Kliment Ohridski ”.
6. **Mladenov, M.** (1979). TV journalism. Sofia, Bulgaria.
7. **Mladenov, M.** (1996). Television journalism. Sofia, Bulgaria: University Publishing House "St. Kliment Ohridski ”.
8. **Wenner, L.** (1998). MediaSport Routledge.
9. **McHugh, J., Bronson, P. and Watters, E.** eds. The Future of Sports. Delaware north. Available at: <http://future.org/sports>
10. "History of the Bulgarian Association of Sports Journalists". Available at: <https://basj.bg/bg/info/basj-istoria>
11. "Cristiano Ronaldo is now making over £ 1.7MILLION per Instagram post after the Man United star became the first person to pass 400m followers", James Cohen , dailymail.co.uk, date: February 8, 2022. Available at: [dailymail.co.uk/sport.football/article-10490225/Footballer-Cristiano-Ronaldo-person-hit-400-million-followers-instagram .html](https://www.dailymail.co.uk/sport/football/article-10490225/Footballer-Cristiano-Ronaldo-person-hit-400-million-followers-instagram.html)
12. "Women are breaking the glass ceiling of sports media", beonair.com, available at: <https://www.beonair.com/women-are-breaking-the-glass-eiling-of-sports-media>
13. Sp. "Bulgarian journalist". (January 1995).

14. **Georgiev, G., Kolev, P.** "The Diary of La Liga". TV Channel: Max Sport 4. Date of broadcast: 18.01.2022